

Göğün Kraliçesi İsis'in Geri Dönüşü: Hristiyanlıkta Meryem Ana Tapınması

Kürşat Haldun AKALIN*

ÖZ

Antik Mısır'da Meryem isminin yazılışı *mr* sözcüğüyledir, sevilen anlamına gelir. İsis de Meryem de, özü itibarıyla aynı Tanrıça olduğu gibi Tanrısal ananın aynı bedenleşmiş görünümüdür. Bu nedenle, Hristiyanlar, İsis'in tapınaklarını yıkıp yerle bir etmişler ve tapınanlarını da öldürmüşler; fakat bütün bu olup bitenlere rağmen, İsis, Meryem'e beslenen iman ve tapınmada yaşamaya devam etmiştir. Nitekim İsis'e okyanus yıldızı anlamına gelen "Pelagia" unvanı verilmişken, benzeri şekilde Meryem de denizyıldızı olarak tanınmıştır. İhtar ya da İnanna'nın tanındığı unvanlar gibi, Meryem de İsis'e verilen "Göğün Kraliçesi" unvanını paylaşmıştır. İsis, Tanrıça konumuyla her şeyin hükmedicisini yansıtırken; Meryem de, Kutsal Ruh ya da Tanrı ailesi olarak eşleştirilen gökteki yücelmeyi ve taçlanmayı temsil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İsis, Meryem, Teslis, Göğün kraliçesi

ABSTRACT

The Queen of Heaven Isis Come Back: The Mary Worship in Christianity

The name Mary in Ancient Egypt, where the written word was *mr*, means the beloved. İsis and Mary are in essence the same goddess and the same embody the aspect of the divine mother. For this reason, to the Christians who destroyed İsis's temples and killed her devotees, but in spite of this, İsis lives on the belief and cult of Mary. Thus Mary is also known as 'star of the sea' while İsis was given a similar title of 'Pelagia' meaning 'star of the ocean'. Another title Mary shares with İsis is 'Queen of Heaven' (also a title of İshar or İnanna). İsis reflects by her goddess status as the ruler of all while Mary represents her exaltation and coronation in heaven as spouse of the Holy Spirit or the family of god.

Keywords: İsis, Mary, Holy Trinity, Queen of heaven

* Doç. Dr. Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, haldunakalin@osmaniye.edu.tr

Giriş

Antik Mısır'da Meryem isminin yazılışı mr sözcüğüyledir, sevilen anlamına gelir. İsis de Meryem de, özü itibarıyla aynı Tanrıça olduğu gibi Tanrısal ananın aynı bedenleşmiş görünümüdür. Bu nedenle, Hıristiyanlar, İsis'in tapınaklarını yıkıp yerle bir etmişler ve tapınanlarını da öldürmüşler; fakat bütün bu olup bitenlere rağmen, İsis, Meryem'e beslenen iman ve tapınmada yaşamaya devam etmiştir. Nitekim İsis'e okyanus yıldızı anlamına gelen Pelagia unvanı verilmişken, benzeri şekilde Meryem de denizyıldızı olarak tanınmıştır. İshar ya da İnanna'nın tanındığı unvanlar gibi, Mary de İsis'e denilen göğün kraliçesi unvanını paylaşmıştır. İsis, Tanrıça konumuyla her şeyin hükmedicisini yansıtırken; Meryem de, Kutsal Ruh ya da Tanrı ailesi olarak eşleştirilen gökteki yücelmeyi ve taçlanmayı temsil etmektedir. Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nda hâkim olmasını sağlayan iki önemli dinsel eğilim vardır. Bu eğilimlerden birincisi, özellikle gizemli Doğu dinlerinin istila etmesi sonucunda yabancı Tanrı ve Tanrıçalara çok fazla sevgi ve bağlılığın duyulması, bu insan biçimli yabancı Tanrısal güçlerin tapınaklarda diğerlerinin üstünde yüce kılınmasıdır. İkincisi ise, yerli Tanrı ve Tanrıçalara ait kılınmış ve dolayısıyla da ayrı ayrı kişiselleştirilerek parçalanmış insanüstü bu Tanrısal kudretlerin veya niteliklerin tek Tanrı ve tek Tanrıçada toplanmasıdır. ÇokTanrıcılık içindeki bu tekleşme sürecinde, Tanrıçaların kendilerine has anılan niteliklerini tek üstün bir Tanrıçaya devretmesiyle, tüm Tanrıça kudretlerini kendisinde toplayan yüce ana bütün diğer alt Tanrıçalarla özdeşleştiği gibi; Tanrılar arasından birisi de baba olarak sivrilmiş, her şeye kadir olan bu mutlak iyi babanın yanında sadece oğul yükselmiştir. Kurulan bu Tanrı ailesiyle, geçmişin korkulan bütün alt ilahları etkisiz ve üçlü birliğe bağlı kılınmış, böylece çokTanrıcılık onlarca Tanrı ya da Tanrıçanın kör savaşından kurtularak Tanrı ailesi çatısında disipline olmuştur. Baba-oğul-Tanrıların anası gökteki ve yerdeki bütün âleme yani Tanrısal varlıklara ve insanlara hükmetmiş, bu üçlü birliğe bağlananlara ise Tanrı çocukları denilmiştir.

Yunanistan'da Rhea ile özdeşleştirilen ve Demeter'in niteliklerini kendisinde toplayan Kibel'e'nin (ya da Tanrıların Anasının) yerini alarak, bu Tanrıça adına tapınaklarda düzenlenen bütün ayin ve törenlere bir son veren Meryem; Roma'da Juno'yu ve Venüs'ü geride bırakarak Ay ile özdeşleşen İsis'in de, göğün kraliçesi unvanını kendisine ait kılmıştır. Ayrıca, bağrında tuttuğu oğlu Horus'la betimlenen İsis heykel ve resimlerine kendisi geçen Meryem; tapınak ayinlerinde İsis'in yerini alarak, tüm pagan Tanrıçaların zihinlerden ve gönüllerden silinmesini sağlamıştır. İffetli ve şefkatli Meryem'in, Magna Mater'in (Tanrıların anasının) yerini

arak, bu yüce anaya beslenen bağlılığı kendisinde toplamadan görkemli tapınaklarda düzenlenen törenlere son verilmesi mümkün olamazdı. Ayrıca Kutsal bakire Meryem'in, İsis'in kudretlerini kendisine ait kılarak, göğün kraliçesi unvanıyla koruyucu ve esirgeyici niteliklerini sergilemeksizin, özellikle Roma'daki İsis tapınmasına¹ bir son vermesi ve bu siyahî bakirenin yerini alması düşünülemezdi. Ahlaki ve ruhani içeriğiyle Meryem Ana her yönüyle İsis olmalıydı ki, İsis halk tarafından istenmemeli ve Meryem tercih edilmeliydi. Meryem'in yaşayan Tanrı analığı öne çıkartılmadan ve İsis'e özgü göğün kraliçesi kudretleri Meryem'e aktarılmadan; ikon ve tasvirlerde bakire Meryem, mazinin bütün Tanrıça ve analarının yerini asla alamazdı, tek başına ana olarak tapılamazdı, kişisel olarak yakarılıp adına dualar edilemezdi. Kaldı ki, Dionysus, Mithras vs. gibi Tanrı-insanlar kadar Kibele, Demeter vs., gibi Tanrıların anaları da hiç yaşamamış olan mithsel yani düşsel ilahlardı.

Adeta, Yunan-Roma mitolojik figürleri² Meryem ve İsa'da hayat bulmuş, filozoflarının saf ve berrak düşünceleri İsa ile söz olmuş ve dile gelmişti. Meryem ile İsa gerçek, adına tapınaklar açılan ve aşk ile tapılan tüm diğer Tanrısal varlıklar

-
- 1 “Roma'yı yazar Apoleius, Metamorphoses isimli kitabında İsis tapınma ve inisiye törenlerinde üyeliğe girişte, İsis'e göğün kraliçesi olarak hitap edildiğini yazmaktadır. Tören günü, Güneş'in tam doğma vakti şafak sökerken İsis rahipleri tapınağa girmekte, Güneş ışınlarının içeriye girmesini sağlamak için tapınağın bütün kapılarını açmakta ve İsis heykelini ketenden yapılmış kutsal perdeyle sarıp saklamaktadır. İnananları geldiğinde, kutsal perdeyi bir anda açarak tapınma heykelinin bütün ihtişamıyla görünmesini sağlamaktadır. İnsanlar hep bir ağızdan ilahileri söylemeye ve içten yakararak dua etmeye başlamakta, kadınlar ise sistrum diye nitelendirilen çingirakları veya ağızdan zilgıtları çekmektedir. Bu coşkulu seslenişlerin ardından bir anda, sessizce fakat gönülden edilen dualar tapınağı sarmakta; Güneş artık tam olarak doğduğunda, her yanı ışığıyla aydınlattığında ise, niyazcılar dileklerini veya şikâyetlerini bu güneş-Tanrıya sunmakta ve böylece tapınaktaki kalabalık evlerine ya da işlerine gitmektedir. Vakit öğleden sonra olup da Güneş artık batma eğilimini gösterdiğinde, kurbanların kesilerek sunumunu kapsayan törenler düzenlenmekte, yine ellerinde çingiraklarıyla kadınlar zilgıtlar çekmekte, cezve haline gelen kalabalık neşe içinde çışmakta, ayinlerde Nil'in kutsal suyuyla vaftiz olunmaktadır. İsis tapınması, Pastophori okulunun da gayretleriyle Roma popüler bir hale gelmiş, bu ruhban okulunun M.Ö. 80'li yıllarda eğitim tedarikatına geçerek İsis rahip ve rahibelerini yetiştirmeye başlamasıyla kurumsallaşma eğilimini göstermiştir. Roma'daki esas tapınağı, 'İsis Compensis' adı altında açılmıştır. Günümüzde ayakta kalabilme şansına sahip Roma'daki tek İsis tapınağı, Vezüv yanardağının infilak etmesiyle yerin altına girerek saklanmış ve böylece yıkılmaktan kurtulmuş olan bir yapıdır ve Pompei kentinde çıkarılmıştır. Zira Roma imparatoru Konstantin'in M.S. 4. yüzyılda Hıristiyanlığı benimseyip resmi din olarak uygulamaya başladığı anda İsis dini yok edilmiştir.” (Remler 2010; 97)
- 2 “Antik dünyanın ticaret merkezi olan Ephesus (Efes), antik dünyanın dinsel merkezlerinden biri olduğu kadar ilk Hıristiyanlığın ve günümüzün dinsel ilgi konumundadır. Efes'teki Bakire Meryem'in evi, tamamı büyük taşlarla yapılmış tipik bir Roma mimarisi örneğidir. Büyük bir olasılıkla M.S. 4.yüzyılda Meryem Ananın evinin yeri, kilise halinde yeniden inşa edilmiş olup, günümüzde her Ağustos'un 15. günü göğü alınması nedeniyle anılmaktadır. Yuhanna İncilindeki, İsa, annesiyle sevdiği öğrencinin yakınında durduğunu görünce annesine, anne, işte oğlund dedi; sonra öğrenciye, işte annen dedi; o andan itibaren bu öğrenci İsa'nın annesini kendi evine aldı' (19: 26-27) ifadeyle, Meryem Ana havari Yuhanna'ya emanet edilmiştir. Yuhanna'nın Efes'e 96 yılında Meryem ile birlikte geldiği sanılmaktadır. Havari Yuhanna'nın kabrinin bulunduğu yere, 5.yüzyılda büyük bir kilise inşa edilmiştir. Antik dünyanın yedi harikasından birisi olan Artemis (Diana) tapınağı, otuz altı dev sütünüyle M.Ö. 6.yüzyılda Efes'te yapılmıştır. Mısır mitolojisinde Osiris'in karısı ve Horus'un annesi olan bakire İsis'e ait tapınak da Efes'te kurulmuş, Anthony ve Kleopatra'nın aşkına beslenen husumetin bir sonucu olarak İmparator Augustus tarafından yıkılmıştır.” (Foss 1981; 52)

hayaliydi dolayısıyla geçmişten aktarılmış yalanlardı. Fakat İsa ve Meryem, bu etkili yalanların yerini almadan veya bu yalanları kendi gerçek yaşamlarında gerçek kılmadan, Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğu'nda ve bütün eyaletlerinde hâkim olması ve resmi devlet dini yapılanmasına ulaşması mümkün olamazdı. Tanrı ve Tanrıçalar adına yapılmış bütün tapınaklarının yıkılması ve tüm tasvirlerinin de kırılması için, İsa ve Meryem'in diğerlerini zihinlerden ve yüreklerden silmesi, ahlaki kılınan içeriklerini kendilerinin devam ettirmesi zorunluydu. Hepsini Bakire Anadan doğan, insafsızca katledilerek öldürülen, öldükten sonra dirilerek yeni dinini bildiren, komünyon (aşa-i rabbani) ayiniyle anılan, tapınaklarda bu ayinlere katılan tapınanlara görünen ve sonsuz hayatı müjdeleyen, gizemlerini veya bazı kehanetleri onlara açıklayan vs., onlarca pagan Tanrısının yaşamını ve işlevini, Hıristiyanlıkta İsa üstlenmiştir. Zira bütün bu pagan Tanrılarının marifetleri, Hıristiyanlıkla İsa'nın şahsında devamlı kılmadan veya İsa'ya ait kılmadan; pagan tapınaklarının yıkılması, pagan Tanrılarının yok edilmesi ve unutturulması asla düşünülemezdi.

Nasıl ki onlarca pagan Tanrısı Hıristiyanlığın Tanrının oğlu İsa figürüyle teke indirgenmişse, bakire doğumuyla kutsallığı ya da Tanrısallığı kanıtlanmış olan onlarca Yüce Ana da Meryem Ana'nın şahsında yok edilmeliydi. Ahlakilik ve ruhanilik içeriği kazandırılarak, tüm Tanrısallık figürleri teke indirilmeliydi. Tek Tanrının oğlu, tek baba ve tabii tek Tanrı anası kalmalıydı. Meryem'in Tanrı analığı ve göğün kraliçeliği öne çıkartılmadan, mitolojide çok etkili bir anlatım içeriğine kavuşmuş Yunanistan ve Roma'daki bakire Tanrıçalarına tapınmaya Hıristiyanlığın bir son vermesi mümkün değildi. İkon ve tasvirlerde kutsal bakire Meryem, mazideki bütün bakire ana Tanrıçalarının yerini almadan; tüm pagan tapınaklarının kiliseye çevrilerek, mitolojik Tanrılardan koparılması³ asla mümkün olamazdı. Ahlaksızlık, haksızlık ve şiddet bataklığına düşmüş bir toplumun kurtarılabilmesi için; her şeyden önce, tapınılan Tanrı ve Tanrıçaların değiştirilerek ahlaki ve ruhani kılınması kaçınılmazdı. Kutsal ve iffetli bakire Meryem Tanrısallaştırılmadan, mitolojideki Tanrıçaların nitelikleriyle donatılmadan; ne Meryem

3 "İsa'nın bizim içimizde olduğu, dogmatik teoloji yorumu açısından da kutsal ruhun içimizde bulunduğu bir gerçektir. Katolik dogma tarihi burada da büyük bir yanlışya ve derin bir çıkmaza düşmüş görünmektedir. Evet, kutsal ruh ve İsa bizim içimizdedir. Bir kimse çıkıp da şunları söyleyebilir: kutsal ruh annedir ve insan da oğuldur, İsa'nın içimizde gelişmesine saygı göstermeliyiz ve İsa'yı içimizde aramalıyız, Tanrıya içimizde tapıp yönelmeliyiz. İsa'nın kadından doğmuş bir insan olduğunu düşünenecek olursak, esas olarak kutsal ruhun İsis vs., gibi Tanrısallık anadan başka bir şey olmadığı sonucuna varmak mümkündür. Oysa Hıristiyanlık, daha il başlangıçta, bu anneliği (İsis'i) reddetmiş, sadece oğul (İsa) üzerinde karar kılmıştır. Yine de kutsal ruh, geçmişten gelen güçlü analık bağlarının bir etkisi ile Hıristiyanlığa girmiştir. Bundan dolayı Hıristiyan dogma içinde kutsal ruh, Tanrının oğlu ile çok kolay bir şekilde uyum sağlamış ve bütünlük oluşturmuştur. Kutsal ruh ve oğul bir ve aynı olarak, bir taraftan Hıristiyan yorumundaki kutsal ruhla asla uyum olmayan İsis (bakire analık) ilkesini reddetmiş, diğer taraftan da bakire Meryem İsis'in yerini alarak bu yöndeki beklentileri de karşılamıştır. Kutsal ruhu temsilen İsis buhar olmuş, bilinçli bağ olmaksızın Meryem de yeniden oluşmuştur." (Steiner 2003; 49)

bu Tanrıçaların yerini alabilir ve kendisine tapınılabılır, ne Hıristiyanlık paganizme bir son verebilir, ne de pagan tapınakları tamamen yıkılarak veya kiliseye dönüştürülerek tarihten bütünüyle silinebilirdi. Meryem Tanrı anası olmak zorundaydı, pagan tapınaklarını süsleyen İsis ve oğlu Horus'u betimleyen tüm resimler kopyalanarak Meryem ve İsa resimleri yapılmalıydı, bu resimler tüm kiliselerde olmalıydı ki aynı bağlılıkla Meryem ve İsa'ya tapınılsın. Böylece Meryem, kendisine inananları İsa ile olduğu kadar Baba ile de dualarıyla barıştıran kurtarıcı bir fonksiyona ulaşarak, ikinci bir İsis olarak Roma İmparatorluğuna dönüş yapmıştır.

Meryem, sonunda Baba'ya çıkan bu ruhani ve ahlaki yolda bir şefkat ve imdat kapısı olarak sunulmuşsa da, Meryem kurtarıcılık işlevi daha fazla rağbet bularak İsa'yı etkisiz kılmış, İsa'nın Baba'ya ulaştırması sonraya bırakılmış, böylece de İncillerde bildirilen İsa odaklı kurtuluş planını değiştirildi mi gibisinden itirazlara neden olmuştur. Hıristiyanlık, Roma ve Yunan mitolojilerinde rağbet bulmuş ne kadar Tanrı-insan ilah varsa⁴ hepsinin karakter ve güçlerini İsa'ya ait kılarak onları yok etmiştir. Hıristiyanlığın, pagan ilahlarını zihinlerden ve yüreklerden çıkartarak, sadece İsa'ya tapılmasını şart koşması; asırlardan beri yapılan pagan ayinlerini, İsa adına kilisede düzenleme zorunluluğuyla karşılaşmıştır. Böylece Hıristiyanlıkta, Eski Ahit ile bağdaştırılamayan Tanrının oğlu sorunu aşılardan, bir de Tanrı anası aykırılığıyla yüzyüze gelmiştir. Zira insanlarla soy bağı kurmamış, kötülükleri barındırdığı için de bu dünyanın dışına çıkmış cinsiyetsiz

4 "Antik dünyadaki arkeolojik (yazınsal belge ve paralara işlenmiş) bir gerçek olarak İsis tapınması, Pavlus'un görsel seyahatleriyle çok uyumludur. Pavlus'un gezdiği kentler ve eyaletler, Ephesus (Efes), Tarsus, Mysia (Misya), Thessalonica (Selanik), Athens (Atina), Korinth, Phrigia (Frigya), Galatia (Galatya), Macedonia (Makedonya), Filippi, Troas (Biga) ve tabii Roma'yı kapsamaktadır. Arkeolojik olarak izi sürülen ve bulgularına rastlanılan İsis tapınmasının yoğun olarak yapıldığı bu yerler, ile, Pavlus'un misyoner seyahatlerinin tam anlamıyla örtüşmesi; İsis tapınmasının temelini oluşturan inançlar, ile, Pavlus'un söcülüğünü yaptığı Hıristiyan dogmaları arasında kesin bir bağlantı veya benzerlik vardır. (1) Acı çeken ve merhamet eden müşfik bir Tanrıça olarak İsis: Metamorphoses'te tanımlanan İsis karakteri olarak, İsis, yardımını dileyen veya şifa isteyen herkese yardıma hazır ve merhamet sahibi bir Tanrıçadır. Lucius, İsis'in şefkatini, bir ana olarak insanın hayatında uğradığı talihsizlikleri ve acıları kendi benliğinde hissedilen bir Tanrıça olarak tanımlamaktadır. İsis tapınmasıyla inisiye olan her inanan, merhametli ana Tanrıçanın koruması altında hayatını güvenle devam ettirmeyi dilemektedir. (2) Kurtarıcı bir Tanrıça olarak İsis: Metamorphoses'de belirtilen İsis inisiyesinde, İsis'in kendisine tapan düşkünlerine sonsuz yaşamı sunduğuna inanılmaktadır. Metamorphoses'te Lucius, İsis'in bütün insanların kutsal ve ezeli kurtarıcısı olarak kabul edildiğini vurgulamaktadır. Ölümün ve yaşamın kapılarının İsis'in elinde ve ölüm muhafızlarının ise doğrudan İsis'in emrinde olduğuna inanıldığı gibi; inisiye uygulaması ise, kurtuluşa erişmenin üstünlüğüyle, gönüllü ölüm halini hissedilerek yerine getirilmektedir. Ölümle İsa yolunda olanların yeni yaşamında yürüyeceklerini Pavlus söylediği zaman, Hıristiyanlığın temeli olan bu inanç, İsis gizemlerindeki inisiye ile tam bir uyum halindedir. Hıristiyanların İsa uğruna öldükten sonra sonsuz yaşama kavuşma ümidini beslemeleri, ile, İsis inisiyesi arasında hiç bir farklılık yoktur; zira, İsis düşkünlere de ölüm gölgesinde yaşamakta olduklarının farkındadır. Aralarındaki tek fark, İsis tapınmalarında ayinlere katılan herkesin kurtuluşa erişme şansına sahipken, Hıristiyanlıkta yalnızca çok küçük bir kısmının seçilmesi kalanının ise kurtuluşa kavuşmaktan yoksun bırakılmasıdır. (3) İsis tapınmasında Vaftiz: Metamorphoses'te aktarıldığına göre, inisiyeye alınan İsis bağlıları, İsis rahiplerinin tanıklığı altında su ile yıkanarak arındıklarına inanmaktadır. Ancak, bu banyoyu takiben arınma sonucuna nail olmak için, su serpilmektedir. İsis tapınmasında özel bir yeri olan vaftiz olmadan, dinin gizemlerine vukuf olmanın imkânı yoktur." (McCabe 2008; 56)

Yahve'nin, adının anılması dahi yasaklanmışken, birden baba olması veya oğlunun olduğunun bildirilmesi; elbette, Eski Ahit ile kesinlikle uyuşmayacağı gibi, bir dogma olarak Yahudilikten dışına çıkacaktı. Ayrıca, tek ve bir Tanrı olarak Yahve'nin, ana-baba-oğuldan oluşan bir Tanrı ailesi kurduğuna, baba olarak anıldığına; Eski Ahit okuru olarak hiç bir Musevi asla inanmamıştır. Kenan diyarının göğün kraliçelerine karşı açıkça savaş başlatmış olan Eski Ahit'in Tanrısı Yahve'nin, içeriği ruhani ve ahlaki de olsa Meryem'in kraliçeliğiyle, öğreti kapsamında bile uyum halinde olması mümkün değildir. Kısacası, Yeni Ahit'te pek dayanağı olmayan Meryem Ana tapınmasıyla⁵ ve göğün kraliçesi unvanıyla, Hıristiyanlık; Eski Ahit ile çatışmış ve bağını koparmış, kendi vahiy temelini yıkmıştır⁶.

Göğün Kraliçesi Meryem'in Kurtarıcılığı ve Aracılığı

Tanrının tek oğluna tapılması inancına dayanan Hıristiyanlık, Roma-Yunan mitolojisindeki diğer bütün pagan ilahlarında olduğu gibi, kendisine inanan dolayısıyla kilisedeki ayinlerle tapan herkesin günahlarına kefarete olsun diye, İsa'nın kurban olarak kendisini Tanrıya sunması çarmıh üzerinde acı içinde ölmesi olayına dayanmıştır. Yeni Ahit'in neredeyse tamamı da, İsa'nın çarmıhta akan kanıyla kurtuluşu sağladığı, sadece Tanrının oğluna tapılarak o yüceler yücesi Tanrıya (baba'ya) ulaşılacağı, insan ile Tanrı arasındaki tek aracının bu nedenle İsa olduğu teması üzerine kurulmuştur. Kilisedeki Evharistiya ayinine katılarak, yaşam ekmeği olarak İsa'nın bedenini yiyenlerin ve günahlarının affı uğruna İsa'nın kanından içenlerin hiç ölmeyeceğini ve kurtuluşa erenlerden olacağını bildiren Yeni Ahit⁷; İsa'nın aracılığı altında gerçekte Tanrının herkesi bağışlamak istediğini ve ebedi kurtuluşa erdirmeyi planladığını bildirmekte, bu göksel seçilmişlik için sadece İsa'ya inanmayı ve tapmayı yeterli bulmaktadır. Ölümden dirilen, yol ve yaşam olan, hayat kaynağı ve ölümsüzlük ışığı olan İsa'ya dua edilmesi ve tapılması istenerek, Yeni Ahit'te⁸; İsa'ya tapan hiç kimsenin ölmeyeceği ve ölümlüyle birlikte sonsuz yaşama kavuşacağı vurgulanmış, doğrudan İsa'ya dua eden ve Tanrılığına iman etmiş herkesin yüceler yücesi Tanrıyla barış-

5 "Günah ve kurtuluş arasında inceden inceye dokunmuş kapsamlı ilahiyat öğretilerinde, İsa geriye çekilmiş ve durmuş, Meryem ise saf lütfun ve kurtuluş ümidinin sembolü haline gelmiştir. İsa'ya özgü kılınmış merhamet ve bağışlayıcılık niteliklerinin Meryem'e aktarılması ve analık duyguları içinde yoğunlaştırılması sonucunda, Hıristiyan kurtuluş öğretisini geçersiz kılacak içerikte bir paradoks kendisini göstermektedir. Zira merhametli İsa, aslında merhametli bir Tanrıdır, asli günahattan korunmuş halde dünyaya gelmiş ve fiili günahlardan da korunmuş bakir halde yaşamış bir insandır, bütün insanların affı ve kurtuluşu uğruna gönüllü olarak yükü üstlenmiş ve kendisini kurban olarak babaya sunarak hayatından vazgeçmiştir. Ancak Meryem, Tanrısal değildir, bir ana ve bir baba ile olmuş tümüyle bir insandır. Bu yüzden Meryem'in şefkat ve acıma hisleri, yalın insan duygularıdır. İşte Meryem Ana tapınmasına yöneltilen temel itiraz da budur." (Miegge 1955; 143)

6 Wickwire, 1999; 14-16

7 Yuhanna 3: 15, 5: 24, 6: 47, 10: 10, 17:3, 14: 23; Romalılara 6: 23; Titus'a 3: 7 vs

8 Matta 15: 4, 16: 28; 17: 9; Markos 9:1; Luka 9: 27; Yuhanna 5: 24, 8: 51 vs

tırılacağı ve kurtuluşa erdirileceği vurgulanmıştır. İsa'nın Tanrılığında başka aracı ya da şefaateci merci tanımayan, İsa'dan başkasına dua ederek veya taparak lütuf ve mağfirete erişilemeyeceğini müjdeleyen Yeni Ahit'te; sonsuz yaşama ve bağışlanmaya erişmede, yardıma veya şifaya kavuşmada sadece İsa vardır; Meryem yoktur, Meryem'e dua etmek yoktur, Meryem'in dua etmesi yoktur. Yeni Ahit'in kurtuluş planında sadece İsa vardır, İsa kişinin içindedir⁹, herkes içindeki İsa'ya doğrudan dua eder, İsa'ya taparak babasına ulaşır, bir ikinci aracı şahıs veya Tanrısal varlık olarak Meryem yoktur. Kaldı ki Kutsal Kitap'ta bildirilen kehanetlerden hiç biri gerçek olmamış, ne İsa kral olmuş Yakup'un nesli üzerinde sonsuz kadar yasalarıyla hüküm sürmüş, ne de Mezmurlardaki (45: 3-17) kraliçe tanımı Meryem'e uymuştur. Tüm aykırılığına rağmen buradaki bazı sözler İsa'ya ve Meryem'e uyarlanmış, kral mesih İsa olurken ve Meryem de sağında duran kraliçe olmuştur.

Orta çağın Roma katolik ilahiyatı İsa'nın krallığının gökte ve ruhani nitelikte olduğu sürekli vurgulanmış, İsa'nın Tanrılığı ve Meryem'in Tanrı analığı dolayısıyla her ikisinin de Tanrısallığı doğrudan bakire doğum üzerine kurulmuştur. Saflık, günahsızlık ve Tanrısallık halinin sürekli olduğu iddiası, Meryem'in sürekli baki-religünün yanında İsa'nın da hiç cinsel ilişkisi olmadığı yani hep bakir kaldığı dogmasını beraberinde getirmiştir. Sonsuz yaşamı sunan İsa'yı günah yoluyla ölümü getiren Adem ile kıyaslayan Pavlus, Meryem'in Havva ile karşılaştırmasına yol açmıştır. Havva isyankârlığın ve akılsızlığın simgesi haline gelirken, Meryem de itaatin ve saflığın sembolü olmuş ve özellikle "Theotokos" (Tanrı Anası) unvanını aldığı andan itibaren de Tanrısal akıl ve kilisenin organlarıyla özdeş kılınmıştır. Meryem'in Tanrısal akıl ile özdeş kılınması dogması bile, aklın Tanrıyla ve Tanrının da söz ile, sözün de İsa ile özdeş kılındığı vahiysel dogmaya bile kesinlikle aykırıdır. Böyle bir dogmasal aykırılık, Meryem'in göksel analık niteliğinin kutsal ruhla özdeş tutulmasının bir sonucu olarak kadının Tanrısal gücü öne çıkmış, bakire Meryem'in Tanrısallığı üzerinden kozmik yaratılışla ilgili dogmatik yorumlar yapılmıştır. Kainatı yaratan Tanrısal aklın bakire anayla özdeş kılınması; Meryem'in bedeninin ruhani bir dönüşüm geçirerek kozmik yaratıcı güç işlevine bürünmesi, Tanrının Meryem'de var olduğu ve her yaratılanın içinde de Meryem'in olduğu vs., şeklinde dogmatik yargılara yol açmamış da değildir.

Böylece bir dogmadan diğerine mantıki geçişin yapıldığı katolik öğretilerde bakire Meryem, sadece Tanrısallığın ve kutsal ruhun bedenselleşmiş saflığı ve akli olmakla kalmamış kozmik bir yaratıcı güce de ulaştırılmıştır. Ne varki,

9 Yuhanna 14: 17; Romalılara 8:9, 8: 10; Luka 17: 21

Meryem Ana tapınması bir anda bu seviyesine gelmemiş, özellikle Efes Konsili'nin toplanmasının öncesinde Nestoryus'un çok ciddi itirazlarıyla¹⁰ karşılaşmıştır. Bakire Meryem'in günahsızlığı ve saflığı öne çıkartılarak yüceltilmesine hiç bir itirazı olmasa da, Nestoryus, Meryem'in bedeninin göksel olmadığına yani bir kadın ile erkeğin birleşmesinden doğduğunda ısrar etmiş, bu nedenle Meryem'in kendisi kutsal olsa dahi kesinlikle tapılacak bir mabude olmadığını savunmuştur. Bakire doğumuyla Meryem Ana'nın çok büyük bir lütfâ nail olduğunu vurgulayan Nestoryus, bedeninden Tanrı doğmuş olsa dahi Baba-Oğul-Kutsal ruh üçlüsünden başkasına asla tapılamayacağını, zira Meryem'in Tanrı değil insan olduğunu ve insanın yine kendisi gibi bir insan olan Meryem'e tapamayacağını belirtince, Cyrill mektuplarıyla uyararak zorunda kalmıştır. Yine de beşinci yüzyıla gelindiğinde doğu kiliselerinde Meryem'in onuruna düzenlenen özel bir festivalle Tanrı anası tapınması giderek gelenekselleştirilmiştir. Efes Konsili'nde alınan kararlara da dayanarak¹¹, altıncı asrın ikinci yarısından sonra iyice yerleşen bu festivalleri diğerlerinden farklı kılan içeriği, Meryem'in kutsal ruhtan hamileliği ve İsa'yı doğurmasının yanında uykuya daldığı bir sırada göğe alınması halleri öne çıkartılarak doğrudan Meryem'e yönelinmeye başlanmasıdır. Yine Meryem'in Tanrısallaştırılmasına ve tapılmasına karşı çıkan Nestoryus tarikatı taraftarları, özellikle,

10 “Nestorianizm İsa'nın biri insansal ve diğeri de Tanrısalsal olmak üzere ikili bir doğaya sahip olduğu savı üzerine kuruludur. Patrik Nestoryus'a göre, İsa, bir yönüyle tamamıyla günahsız bir insan olurken, diğer yönüyle de bakireden doğumuyla Tanrısalsal bir doğaya sahip olmuş; zira Tanrı, cennetten çıkıp yeryüzüne indirildiği andan itibaren günahkâr olmuş diğer insanlardan tamamıyla farklı olan günahsız İsa'da görünmüştür. İsa'nın ve dolayısıyla Tanrısalsal sözün, annesi Meryem'den önce de var olduğunu vurgulayan Nestoryus; İsa'nın insanların ilki olması ve bu ilk insan ruhunun da Tanrı sözünün ilk örneğini oluşturmasını nedeniyle, İsa'nın, alçaltılan dünyanın kötülükleriyle kirlenmediğini savunmuştur. İsa, ruhta söz (logos) ve dolayısıyla Tanrı fakat günahsız da olsa bedende insan olduğu için; Meryem, sadece İsa'nın annesidir (Christotokos) ve İsa'yı getirendir, Tanrıyı taşıyan (Theotokos) değildir. Oysa Cyrill, Nestoryus'un İsa'yı iki parçaya ayırdığını, Tanrı ve insan gibi birbiriyle asla uyumlayacak olan iki varlığı birbiriyle karıştırdığını savunarak, bir kişinin hem Tanrı ve hem de insan olamayacağına ısrar etmiştir. İsa'nın insansal ve Tanrısalsal doğası önermesini bu nedenlerle Tanrının oğlu imanına aykırı bulan Cyril, Nestoryus'un sadece hatalı ve aykırı bulmakla kalmamış, günahsız insan ve mükemmel Tanrı ya da saf bir insanal beden ve pür akılla donatılmış Tanrısalsal bir ruh olarak tanımlanan İsa'yı iki ayırdığında ısrar etmiştir. İsa'nın Tanrı olması nedeniyle Bakire Meryem'in de Tanrı anası (Theotokos) olduğunu, Tanrısalsal öze sahip olduğu için de İsa ve Baba gibi Tanrı olduğunu savunmuştur. Cyrill, Mektubunun bir paragrafında şöyle demektedir: 'Efendimiz İsa Mesih'in yüce Tanrının oğlu olarak mükemmel bir Tanrı, rasyonel bir ruh ve günahsız bir bedenle mükemmel bir insan olduğuna iman ediyoruz, babasının yüce Tanrı olduğuna ve yargılanma gününde bizi kurtaracağına inanıyoruz, bizim için ve bizi kurtarmak için bakire anadan doğduğuna inanıyoruz. Babasıyla aynı özden olduğu için tek İsa ve tek oğul olduğu gibi tek efendi olacaktır. Asla birbirine karışmayan İsa'daki Tanrısalsal birlik nedeniyle, Tanrı sözü İsa'da bedenleştiği ya da Tanrı kendisini İsa'da gösterdiği için kutsal bakirenin Tanrımız annesi (theotokos) olduğuna iman ediyoruz, söz İsa'de bedenleştiği ve kutsal ruh bakirede bedenleştiği için annenin de oğul ile aynı Tanrısalsal öze sahip olduğuna yani Meryem'de de Tanrısalsalığın bulunduğuna iman ediyoruz.' (Walford 1962, 41)

11 “Havariler, Kudüs'ü 37 yılında terk etmeye başladıktan sonra, yoğun gövsel seyahatlere girişmişlerdir. Pavlus da, 53 yılında Efese gitmiş ve orada bir kilise kurmuştur. Pavlus'un Roma'da 64 yılında idam edilmesinden sonra, Yuhanna Efes Kilisesinin lideri durumuna gelmiştir. Yuhanna, Efes'te yaşamış, burada ölmüş ve gömülmüştür. Çarmıhta İsa'nın söylediği söz (Yuhanna 19: 26-27) nedeniyle Kutsal Bakire'nin de aynı tarihlerde Efese gelerek yerleştiği sanılmaktadır. Efes, özellikle de 431 yılında Efes Konsili'nin toplanması nedeniyle, çok hayatı bir öneme sahip olmuştur. Zira Meryem, ömrünü Efes'te tamamlamış ve göğe alınmıştır.” (Losch 2005; 91)

kutsal metinlerin Meryem'in ölümü veya göğe alınması hakkında hiç bir bilgiyi içermediğini, tam tersine Luka İncilinin (2:36-37) Meryem'in Kudüs'te öldürülmüş olabileceği kehanetini yaydığını, bu yüzden Meryem'in tüm insanlar gibi öldükten sonra gömüldüğünü savunmuşlardır¹². Meryem'in ölümüyle ilgili hiç bir bilgiye sahip olunamadığı için, Tanrının İsa'da görüldüğüne iman edenler, Luka İncili'ndeki bu ifadeye dayanarak, Meryem'in şehitler arasında olduğu ve onları kutsayıp şerefleştirdiği inancına kapılmışlardır. Tıpkı İsa gibi Meryem'in de kendi muhtemel ömründe, yaşamış kişiler tarafından hiç tanınmamış ve hiç konuşulmamış, yazılı kaynaklarda yer almamış ve resmi kayıtlara da girmemiş olduğu gerçeği gözönünde tutulursa; son günlerini Efes'te yaşadığı ve burada göğe alındığı dogmasının hiç dayanağı olmadığı da kesinlik kazanmış olur.

Meryem'in daima tevazu ve iffetli bir halde sürdürdüğü ömrünü Kudüs'te tamamladığı, İsa'nın yakalandığı Getsemani bahçesi yakınında bilinmeyen bir yere gömüldüğü hakkındaki İsraili ilk Hıristiyanların görüşlerini kanıtlayacak bir delil de bulunmamaktadır. Pavlus'un seyahatleri ile Tanrıça tapınak yerleri arasında bir bağlantı kurulduğu gibi, özellikle İsis tapınması Yeni Ahit'te içeriksiz olarak özümsemiş ve hikayeleri de Meryem ile İsa'ya uyarlanmıştır. Ayrıca, Efes'e gittiği sırada yazılan Yeni Ahit'in 'Elçilerin İşleri' bölümünde (19:23-35) Pavlus, Artemis tapınağından söz ettiği halde, ne havari Yuhanna'nın ne de Meryem'in kaldığı evden¹³ ya da Nightingale (Yusa) tepesinden söz etmemiştir. Pavlus'un tanıklık etmemesi, Efes üzerine kurulmuş dogmaların, Tanrı analığı figürünün gereği olarak bir yakıştırma olduğu hakkında beslenen kuşkuları doğrulamaktadır. İsis ve Artemis (Diana) tapınaklarının bulunduğu Efes (Ephesus) bölgesi, paganizmin çok önemli merkezlerinden biri olduğu için, ana Tanrıça tapınmasının gönüllerden ve zihinlerden silinmesi için; tapınaklarının yerle bir edilmesi şarttı ancak yeterli değildi. Meryem'in Efes'e gelmesi ve burada uykuya daldığı bir sırada göğe alınması ve tıpkı İsa gibi naaşının asla bulunamaması gerekiyordu. Ne zaman ve kimin tarafından yazıldığı dahi belli olmayan Yeni Ahit'teki Yuhanna'nın mektuplarından, Yuhanna ismini kullanan bu şahsın 90-

12 “Ne havari Yuhanna ve ne de aziz Pavlus, Efes'te karşılaşmış veya birbirine hitap etmiş ve niyet ile tasarılarından söz etmiştir. Yedi Uyurların (Eshab-ı Kehf) mağrada kaldığı, Bakire Meryem'in uykuya daldığı ve dolayısıyla semaya çıktığı, havari Yuhanna'nın da gömüldüğü bir yer olarak Efes, Pavlus'un ilgisini hiç çekmemiştir. Ayrıca, Pavlus, mektuplarının hiç birinde, havari Yuhanna ve Meryem'in Efes'teki varlığından ya da öneminden asla söz etmemiştir. Oysa İsa tarafından öğrencisi Yuhanna'ya bırakılan Kutsal Ana Meryem'in, Yuhanna ile birlikte 48 yılında Efes'e geldiği ve göğe alındığı ana kadar Efes'te yaşadığı sanılmaktadır.” (Kingsley 1964; 73)

13 “Pavlus, M.S. 60-62 yıllarında mektubunda (1.Timoteos 1: 3) Timoteos'tan Efes'te kalmasını istemiş, Efes'te topluluğun (kilisenin) kurulmasını sağlamıştır. Pavlus'un Efes'i üçüncü seyahati, Tihikos'un teslim olduğu tahmini M.S. 53-57 yıllarına denk gelmektedir. (Efeslilere 6: 21) Tahminlere göre, Yuhanna da Kudüs'ün Romalılar tarafından istilası ve tapınağın yıkılmasından önce M.S. 66 yılında İsrail'i terk etmiş, sonra Efes'e yerleşerek kalan ömrünü burada tamamlamıştır. Şayet o yıllarda Meryem hala yaşıyor ise, (Yuhanna 19: 27) ifadesine dayanarak kutsal bakirenin Efes'e geldiği ve Yuhanna ile kaldığı söylenebilir.” (Garland 2007; 209)

100 yılları arasında Efes'te bulunduğu sonucuna varılmışsa da, bu kişinin havari Yuhanna olduğu ve Meryem ile birlikte Efes'e giderek buraya yerleştiği hakkında hiç bir kanıt bulunmuş değildir. Tutarsız tarih tahminleriyle, Tanrı anası Meryem'in, Efes'te göğe alınması (assumption = semaya yükseliş); kelimenin gerçek anlamıyla zan, faraziye ve öyle sanmadır.

Efes Konsili, bakire doğum üzerine kurulan Meryem'in kusursuzluğu dogmasının¹⁴ karakter portresini kesin olarak tanımlamaktadır. Meryem'in ruhta ve bedende olan bu bakire hali, mütevazı bir hayat sürdürdüğünün ve saf bir kalbinin olduğunun, bu kusursuzluğuyla ve bu iffetliliğiyle, kendisine dua edenlerin dileğini dilediği her an oğula ve babaya ulaştırabilme ayrıcalığına sahip olduğunun kanıtı haline getirilmiştir. Bakire doğumuyla Tanrısal bir varlık olduğunu kanıtlayan Meryem'in, günahsızlığıyla ve günahattan korunmuş haliyle, ayrıca dua ve oruç yönelişiyle, dileklerinin oğul ve baba tarafından geri çevrilmeyeceğine hükmedilmiştir. Böylece aslen yaratılıştan gelen günahkârlık halinden korunmuş olan, yaşamı boyunca da saflığa ve mütevazılığa dayanan iffetli hayatıyla günahsızlığını devam ettirilmiş olan Meryem; hem asli ve hem de fiili günahsızlığıyla, doğum açısından olduğu kadar ölüm açısından da korunmuş, bu kusursuzluğuyla baba ve oğul ile birlikte aynı özden olduğunu kanıtlamıştır. İsa, bütün insanlar gibi cinsel birleşmenin sonucu olarak ana rahmine düşmediği için, annesine doğum sancısı vermemiş; Meryem dünyanın fiili günahlarından korunduğu ve Adem'in cehennemden kovulmasına neden olan asli günahattan da muaf tutulduğu için, ruhen ve beden saflığı korunmuştur. Günahsızlığın, kusursuzluğun ve saflığın Tanrıya, oğula ve Tanrı anasına özgü olduğunun farkında olan Meryem, bütün insanların yaratılıştan gelen günahkârlığından ve yaşamındaki günahlarından dolayı bütün insanlara karşı daima merhametle doludur. Duaları asla reddetmeyen, günahkârdan yüz çevirmeyen, yardımını hiç kimseden esirgemeyen Meryem, günah çaresizliği ve kurtuluş ümidi arasında kalan bütün insanlar için, bu şefkat ve merhametiyle giderek daha fazla aracılık işlevini üstlenir olmuştur.

Roma katolikliğinin Meryem Ana öğretisinin temeli çok anlaşılır ve gayet kesindir. Şayet her insan doğuştan günahkârsa veya günahkârlık özünde varsa, yaşamı günah doluyorsa veya günahın pençesinden hiç bir an kurtulamıyorsa, doğrudan Tanrıya yönelmesi boşa bir çabadır. Kaldı ki, günahkâr özüyle ve günah fiilleriyle bir kimsenin doğrudan Tanrıya seslenmesi, Tanrının huzuruna

14 “Lutfün kutsiyeti olmaksızın kutsallık olmayacağı gibi, kutsal ruh da günahla işbirliği yapamaz ya da günaha düşmüş birine yakın yakın olamaz. Cinsel ihtirasın arzulandığı ve bedensel birleşmenin işlendiği bir durumda, günahsızlıktan ya da kutsallıktan söz etmek mümkün değildir. Meryem, İsa'ya kutsal ruhtan hamile kalmış, bir adamdan hamile kalmamıştır. Kutsal ruhtan hamile kalınması, daha önce duyulmuş bir olay değildir. Bütün insanlar içinde sadece İsa, kutsal ruh yoluyla ana rahmine düşmüş, Meryem'in hamilelik öncesi de sonrası da kutsal kılınmıştır. İsa'nın dışında bütün insanların günahın (yani cinsel istek ve insani zevk) sonucunda yaratılmış olduğu için, hiç birinin kutsal olamayacağına inanılmıştır.” (Miege 1955; 114)

çıkma istemesi, affını dilemesi; aslında, Tanrıya karşı işlenmiş en büyük saygısızlıktır. Şu halde, bir yanı insan olan, yani insanın günahkâr doğasından veya günaha kapılmış çaresizliğinden anlayan ve insana acıyıp merhamet gösteren; diğer yanı ise Tanrı olan, yanısafılığıyla ve günahsızlığıyla Tanrıyla doğrudan görüşme seviyesinde bir insan aracıya (şefaathçiye) ihtiyaç vardır. Ancak bu aracı Tanrı-insanın, her kişinin kendi içinde yönelip ulaşabileceği Tanrı, kutsal ruh ya da İsa'nın olduğuna inanılırken; Tanrıya içte yönelmekten vazgeçilmiş, insan da olsa bu Tanrıyı içte aramak yerine dışta gözle görülen tasvirlerle tapılmıştır. Artık Tanrı, içte ruh değil, dışta görünendi. Gerçi, Tanrının ruhuyla hayat bulunması veya Tanrının kişinin içinde olması inancı da putperestliktir, tasvirleri Tanrı bilip tapılması da putperestliktir. Ancak, birincide Tanrı özde insanda varken, dolayısıyla her insan Tanrı hale gelirken; ikinci de Tanrı, şekildir ve insanın dışındadır. İsa'yı içte aramak ve ruhta tapmak yerine, dışta Meryem'e dua etmeyi ve taparak oğul ile babayla barışmayı esas alan katolik öğretinin, Tanrısal analık ve günahsız hamilelik olmak üzere iki temeli bulunmaktadır. Bakire hamilelikle gerçekleşen bu Meryem Ana yüceltmesi sonucunda Meryem; tüm insanların kurtuluşa eriştilmesinde İsa ile işbirliği yapmakta, kendisine tapan herkesi oğulla ve babayla barıştırmakta, bağışlanmasına aracılık yapmaktadır. Yeni insanlığın ruhani anası ve yaşamın temeli olarak yüceltilen, gönülden bağlanılan Meryem; sonunda oğula ve babaya çıkan bu tapınma yolunda, yüzü berrak ve merhamet dolu resmedilmiş ilk tapılan olmaktadır.

Katolik Meryem öğretisine dayanak olarak öne sürülen Eski Ahit'teki 'seninle kadını onun soyuyla senin soyunu birbirinize düşman edeceğim, onun soyu senin başını ezecek, sen onun topuğuna saldıracaksın' (Yaratılış 3: 15) ifadede öne çıkarılmış, Meryem'in yılan (şeytan) üzerinde zafere ulaştığı ve daima ulaşacağı sonucuna varılmıştır. Cinler, kötülükler ve günah üzerinde zafer kazanmış olması dolayısıyla, kendi çocuklarını şeytana karşı kesin olarak koruyacağı görüşüyle Meryem'e yakarılmıştır. Yine Eski Ahit'teki, 'dinleyin, ey Davut'un torunları, insanların sabrını taşırmamız yetmezmiş gibi şimdi de Tanrımın sabrını mı taşıyorsunuz, bundan ötürü Rab'bin kendisi size bir belirti verecek, işte, erden kız hamile kalıp bir erkek çocuk doğuracak ve adını İmmanuel koyacak' (Yeremya 7: 13-14) kehanetine dayanarak, Emmanuel'in İsa ve hamile kalan kızın da Meryem olduğu yargısına kapılmıştır. Meryem'e uyarlanan üçüncü Eski Ahit kehaneti, 'İsrail'i yönetenin yanağına değnekle vuracaklar, kurtarıcı Beytlehem'den çıkacak, ama sen ey Beytlehem Efrata, Yahuda boyları arasında önemsiz olduğun halde, İsrail'i benim adıma yönetecek olan senden çıkacak, Onun kökü öncesizliğe zamanın başlangıcına dayanır, bu yüzden onu doğuracak olan kadın doğurana dek RAB İ-

railliler'i düşmanlarına teslim edecek, sonra öbür soydaşları İsraililer'e katılacak, O gelince, halkını RAB'den aldığı güçle Tanrısı RAB'bin görkemli adına yönetecek, halk güvenlik içinde yaşayacak, çünkü bütün dünya onun büyüklüğünü kabul edecek' (Mika 5: 2-3) ifadesine dayanmaktadır. Ancak, 'kadın' ile 'kız' nitelendirmeleriyle bu iki kehanet arasında ciddi bir çelişki vardır. Diğer taraftan, Davud'un soyundan gelen Meryem değil o sırada nişanlısı olan Yusuf'tur; dolayısıyla, İsa ile Davut nesli arasında bedensel soy bağı kurulması da imkansızdır. Eski Ahit'ten Meryem'e uyarlanan dördüncü kehanet, '*Rab dünyada yeni bir şey yarattı, kadın erkeği koruyacak*' (Yeremya 31: 22) ifadesine dayanmaktadır. Ancak, burada da, İsa'nın mesihliği de krallığı da dünyevi saltanatla sınırlı olduğu gibi; Meryem'in kalıcı bakireliği ile dogmatik kehanetin kadın üzerine kurulması arasında tam bir çelişki bulunmaktadır. Ayrıca, Yeni Ahit'in 'Vahiy Kitabında' İsa için birinci ve sonuncu denilmesi ve bütün yaratılışın ilk doğanı diye övülmesi, Meryem'in göğün kraliçesi unvanına sahip bulunmadığını kesin bir şekilde kanıtlamaktadır.

Eski Ahit'teki ifadelere bakılırsa, İsrail'de göğün kraliçesine tapılması, Yeremya Kitabı'nın yazıldığı M.Ö. 650 yıllarına kadar gerilere gitmektedir. Eski Ahit'in Yeremya Kitabı'nda, Yahve, göğün kraliçesine taptıkları için İsrail halkına öfkelenmekte ve ülkeyi istilacıların eline vermekle tehdit etmektedir. Fakat Yahve'nin, Kenan diyarının fırtına-ışık-yağmur Tanrısı Baal, ile, tüm Tanrısal varlıkların üstündeki tek yüceler yücesi El'in yerini almaya yeltendiği sırada, en yüce Tanrının eşi olarak tapılan göğün kraliçesi ve bereket Tanrıçası olduğuna inanılan Aşera (Aşer, Astaroth, Ishtar) ile izdivaç kurduğu tahmin edilmektedir. Zira Eski Ahit'te belirtilmemiş olsa da, Yahve'nin, seçtiği ulusuna ismini veren ve dinsel kavramlarının kelime kökünü oluşturan El ilahının yerine geçmesiyle birlikte, tüm nitelik ile kudretlerini devralıp kendinde topladığı gibi, yüceler yücesinin eşi Aşera'yı kendisine zevce olarak almış olması da muhtemeldir. Kaldı ki, Aşera'nın tapınaklara alınmasının ve tapılmasının (Çıkış 34: 13; Tesniye 7: 5, 12: 3, 16: 21; Hakimler 3: 7, 6: 26, 28, 30; 1. Krallar 14: 15, 23; 2. Krallar 23: 10 vs), insan biçiminde düşünmüş Yahve'nin seviyedaşı ve eşi olması inancı dışında, bir başka dayanağı veya nedeni de yoktur. Ancak, Yahve, İsrail'de Baal'in ve El'in yerine tamamıyla geçtikten sonra, bütün diğer Tanrısal varlıklara tapılmasını yasaklar (Tesniye 4: 3; Hakimler 2: 11, 13; 3: 7, 8: 33 vs), tekTanrı temelindeki ulus dininin kurulmasını sağlar. Eski Ahit'in, mesih beklentisinin dayanağı olan, krallığı da kurtarıcılığı da bu dünyada olduğu gibi; yalnız-savaşçı-cinsiyetsiz-insan biçimindeki Yahvesi de, göğün kraliçelerine kesinlikle karşıdır (Yeremya 7: 18, 44: 17-19, 25 vs), bir başka ilaha tapmayı o ilahın ulusuna girmek olarak görür ve bu nedenle peygamberi Süleyman'a öfkeli (1. Krallar 11: 1-10), Tanrı analarına dua edilmesine veya

ağlayıp yakararak tapılmasına şiddetle tepkilidir. Zira Yahve'nin buyruğu kesindir, “*seni Mısır'dan köle olduğun ülkeden çıkararak Tanrının Yahve Benim, Benden başka Tanrının olmayacak, Tanrının Yahve'nin adını boş yere ağzına almayacaksın, çünkü Yahve adını boş yere ağzına alanları cezasız bırakmayacaktır, İsraililer'e de ki beni size atalarınız İbrahim'in, İshak'ın, Yakup'un Tanrısı Yahve gönderdi, sonsuza dek adım bu olacak*” (Çıkış 20: 2).

Mısır'ın Ay Tanrıçası Bakire İsis¹⁵ ve Roma'ya Girişi

Tanrısal bir aile kurmamış, asla resmedilmemiş ve eşi ile hiç tanınmamış olan Yahve; her tür kötülüğü kendisinden başka Tanrısal varlıklara tapmakta gördüğü için, İsrailileri kendi yolundan saptıran göğün kraliçesi Aşer'e şiddetle karşı çıkmıştır. Ne var ki, Fenikelilerden Suriyelilere ve Babil'den tüm Kenan diyarına varıncaya kadar geniş bir coğrafya üzerinde bereket ve doğurganlık Tanrıçası olarak tapılan Aşer'in, Mısır mitolojisindeki yansıması İsis'tir. Sevgiyle bağlanılan ve umutla yakarılan göğün kraliçeleri Babillilerde Ishar olurken, Yunanistan'da Afrodit ve Hera, Romalılarda Venüs ve Juna, Mısırlılarda İsis olsa da; Tanrısal işlevleri hep aynı olmuş, üstteki en yüce Tanrıyla veya yüceler yücesiyle doğrudan görüşme ve kendisine tapanlara şefaet etme kudretleriyle donatılmıştır. Ruhaniliğin çok erken dönemlerde geliştiği Mısır'ın, diğerlerine göre en çarpıcı farklı niteliği de; ölünce bedenini terk eden her ruhun İsis'in¹⁶ huzuruna çıktığına, sorgudan geçmesi halinde ışığa dönüştüğüne ve böylece kendisi de Tanrısallaşarak Tanrılarla özdeşleştiğine, güzelliğin diyarına gittiklerine inanılması olmuştur. Mısır mitolojisindeki adı Ast ve Esi olmasına rağmen Yunanlılar tarafından İsis denilen bu göğün kraliçesi; anne şefkatini ve şifa verici kudretini kendinde toplamış, kulplu

15 “İnsanların ruhları bu dünyada bedenle ilişkiler içinde ve tutkulara bağımlı olduğu sürece Tanrıyla hiç bir bağlantıdan yararlanamazlar. Ruhlar bağlarından kurtulup yeryüzünün tersine özdeksel olmayan, gözle görülmeyen, tutkular karmaşasının ötesinde arı bir mekana kavuşunca aynı Tanrı onların kralı ve amiri haline gelir. Bu durumda ruhlar Tanrıya bağlanarak, insanların tanımlayamayacağı ve niteleyemeyeceği bir güzelliği doymak nedir bilmeden seyredip içlerine çekerler. Bu güzelliğe sürekli şekilde aşık olan İsis'in güzelliğin peşi sıra gittiği, onunla içtenlikle birleştiği ve bu dünyada üreme olgusuna katılan tüm varlıkları güzelliklere ve iyiliklere boğduğu anlatılır.” (Plutark 2006; 97)

16 “Bir çok otorite İsis'in Hermes'in kızı olduğunu belirtiyor. Birileri de İsis'in, Promete'nin kızı olduğunu öne sürüyorlar. Kimileri savlarını Promete'nin bilgeliği ve öngörülüğü bulan olarak bilinmesine, kimileri Hermes'in yazıyı ve müziği bulan olarak kabul edilmesine dayandırıyor. Hermopolis'te, İsis'e, adalet denilmesinin yanı sıra ilk sanat Tanrıçası adı verilmesinin nedeni de budur. Bilgeliliğin İsis'te olduğunu göstermek için böyle denilmiştir. İsis, aslında tıpkı Typhon gibi Yunanca bir sözcüktür. Bu Tanrısal varlığın düşmanı olan Typhon bilgisizliğin ve yarılgının dumanıyla körleşmiştir, kutsal söylemi parça parça etmekten ve karartmaktan başka bir şey yapmaz Ama Tanrıça İsis o söylemi derleyip toparlamayı, bütünlüğü içinde düzenli tutmayı ve onu Tanrısallığın kültüne kendilerini adanmış olan acemilere aktarmayı bilir. Doğaüstü iyi varlıklarken erdemleri dolayısıyla Tanrıya dönüştürülen İsis ve Osiris; Herakles ve Dionysus'tan bu yana olduğu gibi hak ederek hem Tanrı hem doğaüstü varlık olmanın onurunu kazandılar çünkü yer üstünde olduğu gibi yer altında da erklerin en yaygınını kullanıyor. Platon onları, Tanrılarla insanlar arasında yer alan araçlar ve hizmetliler olarak gösterir; gökyüzüne insanların yakarmalarını ve dualarını götürdüklerini ve yeryüzüne Tanrılardan bize gelen esinleri ve iyilikleri getirdiklerini söyler. Homer'in de seçkin nitelikli ölümlülerden söz ederken, her defasında, onlar Tanrılara benzer, tarılar gibi davranırlar, Tanrılarının düşüncesini paylaşırlar dediğini görüyoruz.” (Plutark 2006; 18)

haç sembolüne benzeyen İsis ipi düğümüyle tanınmıştır. Pek çok tasviri olsa dahi İsis, ya oğlu Horus'u emziren anne olarak ya da bir çift boynuzun arasından doğmakta olan Güneş bulunan akbaba şeklindeki bir şapkayı başına giymiş olarak resmedilmiştir. Mısır mitolojisinde Osiris Güneş'i temsil ederek aklın ışıklarını saçarken, kâinattaki bütün doğurganlığı ve bereketi bakire bir ana olarak kendisinde kişiselleştirmiş olan İsis ise, katledilen kocası Osiris'in bedeninin bütün parçalarını bularak yeniden dirilişini sağlayan bir acı ve şefkat kapısı olarak anılmıştır. Tabiatı temsilen yeşil renkli uzun peleriniyle de resmedilmiş olan İsis¹⁷, aynı zamanda, sular üzerindeki etkisi nedeniyle Ay ile eşanlamlı kılınarak anılmıştır. Gerçi genel olarak bütün paganist algılamalarda¹⁸ Güneş her şeyin babası ve Ay da her şeyin anasıdır, dolayısıyla Mısır mitolojisinde Osiris Güneş'le¹⁹ ve İsis de Ay'la özdeşleştirilmiştir. Ancak Osiris'in²⁰ öldürülmesiyle

- 17 “Typhon Ay aydınlığında avlandığı bir gece Osiris'i bulur, cesedi on dört parçaya bölüp her yana serpiştirir. Bu olup biteni öğrenen İsis, Osiris parçalarını aramaya koyulur. İsis'in bulamadığı tek parça, Osiris'in erkeklik organı olmuş. İsis, yüzünü Osiris'in yüzüne dayayıp onu öperek ağlamış. Yunanlılar da Mısır şenliklerine benzer pek çok tören düzenliyorlar. Ölümünden sonra ruhların gittiği yere kızının inişi Demeter'in derin acılar çekmesine yol açmış. Bu günlerin derin elem günleri denilmiştir.” (Plutark 2006; 86)
- 18 “İsis'in çok sevdiği eşini yitirmesi ve onun onmaz açısını içinde duyumsaması, Tanrıçanın insanlığın acısını ve yasını anlamasına yol açmış, insanlıkla arasında bir duygudaşlık oluşmuştur. Ayrıca, oğlu Horus'u Seth'den saklayarak göğsünde oturup beslemesi ve ona gösterdiği şefkat bu Tanrıçanın annelik gücünün simgesi durumuna gelmesine, bu yönünün Grek-Roma sanatında da sıkça işlenmesine neden olmuştur. İsis, kocasını kaybeden ve onun izini süren Tanrıça olması açısından, kızının kaçırılmasından sonra onun ardından yollara düşen Demeter'e benzetilir. Bunun yanında, Osiris'in parçalanma öyküsü ve yeniden dirilişi Bacchus söylencelerini andırır. Tanrıçanın bereket ve koruyuculuksimgesi oluşu ve bu bağlamda çeşitli güçleri kendinde taşıması, Yunanlıların onu, Demeter'in yanında Aphodite, Rhea, Hestia olarak adlandırmalarına; Trakyalıların Cybele (Kıbele) Tanrıçayla özleştirmesine, Likyalıların onu Leto ve Syrialıların Artemis ya da Astarte olarak görmesine neden olmuştur. Apuleius, İsis'in kendi ağzından onun değişik yönlerde farklı adlarla anılmasını dile getirir: Adım, Tanrısallığım, bütün dünyada değişik biçimlerle, farklı adetlerle ve bir çok isimle donatıldı. Bütün insanlığın içinden çıkan ilk halk olan Phrygialılar bana Tanrıların anası Pessinuntia der; kendi topraklarından fıskıran Atticalılar bana Cecropia Minevra'sı der; her yanı denizlerle çevrili Cypruslular bana Paphyslu Venus adını verir, okçu Creteliler Diana Dictynna der, üç dil konuşan Sicilyalılar yeraltının Proserpina'sı adını verir; Eleusisliler beni çok eski Tanrıçaları olan Ceres diye çağırır; bazıları Juno der bana, kimi Bellona, kimi Hecate, kimi de Rhamnusia. Özellikle Doğuda oturup doğan Güneş'in ilk ışıklarıyla aydınlanan Aethiopiahlılar ve eski bilgeliklerin hepsinde mükemmel olan ve bana kendilerine özgü törenleriyle tapan Aegyptuslular Kraliçe İsis olarak gerçek adıyla hitap ederler.” (Dürüşken 2000; 129)
- 19 “Osiris'in Güneş olduğunu, İsis'in ise Ay'dan hiç bir farkının olmadığını, İsis'in boynuz taşıyan heykellerinin Ay'ın giderek büyüyen imgeleri olduğunu, siyahla tüllenmiş heykellerininse Ay'ın Güneş'i arzulayıp izlerken yitip gitmelerini ve kararmalarını simgelediğini doğruluyor. İsis, kadın ve her üremeye elverişli bir varlık olarak kabul ediliyor. Platon, İsis'i, sütanne ve her şeye sahip olan olarak nitelendirir.” (Plutark 2006; 71)
- 20 “O dönem popüler ve yaygın bir din olan Osiris ve İsis dini, ilk Hıristiyanlık üzerinde büyük etki oluşturdu. Tapınmaları Avrupa'ya da geçmiş olan bu iki büyük Mısır Tanrısı, Hıristiyan topluluğunun geliştiği Roma ve diğer merkezlerde de yüceltildiler. Osiris öldürülür. Onun tabuta konan cesedi Nile atılır ve kısa bir süre sonra İsis Horus adında erkek bir çocuk doğurur. Bu arada tabut Suriye kıyısında yıkanır ve mucizevi şekilde bir ağaç gövdesine gömülür. Osiris diğer kurban edilen Tanrılar gibi 'katledilmiş ve ağaca asılmış olarak' tanımlanabilir. Kısa bir süre sonra bu ağaç Babil'deki bir sarayda bir sütun yapılmak için kesilir ve İsis onu burada bulur. İsis tabutu ağaçtan çıkarır ve onun yasını tutar. Bununla birlikte o, ağaç veya sütunu keten bezile kendi kendine sarar ve Attis'in kutsal ağacı gibionu tapınağa yerleştirir. Bundan sonra İsis, Osiris'in vücudunu Mısır'a geri götürür, burada şeytani güçler onu bularak parçalara ayırırlar, fakat bu parçalar tekrar bir araya toplanır ve ölüden Tanrı doğar. Bununla birlikte kısa bir süre sonra ölünün kralı olarak hükmetmek üzere öteki dünyaya döner. Büyümüş Horus dünyada hüküm sürer, sonradan da bu kişi, büyük Mısır teslisinin üçüncü kişisi olur.” (Weigall 2002; 57)

birlikte gökte ruhunun İsis'e kavuştuğuna ve Ay'da oturduğuna inanılmış, Osiris'in Ay'ın evrelerini temsil ederek her ayın sonunda Ay'ın kaybolduğuna hükmedilmiş, Ay'ın yeniden doğuşunu sağlamak için Osiris ayınlarında domuz kurban²¹ edilmiştir. Yine de İsis tasvirlerinin çoğunda, Güneş, İsis'in başına taktığı şapkanın boynuzları arasından doğmakta; yeri saran uçsuz bucaksız denizlerin de Güneş, Ay ve tüm yıldızların ışığını aldığına ve böylece her tarafı karanlığın sardığına inanıldığı için, İsis uçsuz bucaksız deniz ortasında kaybolan denizcilere yollarını göstermekte ve onları felaketlerden korumaktadır. Yüce ruhların gökte ışık saçan yıldızlar olduğuna inanıldığı ve gök cisimlerini ruhsal veya Tanrısal bilip tapıldığı Mısır mitolojisinde, İsis, göğün kraliçesi namıyla hepsinin üstünü kılınmış, bütün Mısır firavunlarının da kozmik anası²² olarak yüceltilmiştir.

Kutsal bakire olarak tapılan ve Ay'da kendisini gösteren²³ İsis, kollarında resmedilen ana ve oğul tasvirleriyle Osiris ile birlikte anılmış, Mısır'ın hemen her yerinde bulunan dört yüzden fazla türdeki tasvirlerinde tıpkı Rhea ve Demeter ya da bunların yerini almış olan Kibele gibi analığı öne çıkarılmıştır. Kocasının insafsızca parçalanarak öldürülmesi ve oğlu Horus ile resmedilmesi İsis'in, çok farklı halklar arasında sevilmesine ve içtenlikle kendisine tapınılmasına yol açmıştır. İsis'e kutsal bakire ismiyle tapılmış²⁴ olsa da, ilahilerde, göğün kraliçesi, Tanrıların anası yeşil hasadın hanımefendisi, göklerin parlak ışığı, bütündeki tek

-
- 21 “Mısırlılar, senede bir gün, Ay'ın dolunay zamanı bir domuz kurban edip yemelerinin nedeni şudur: Typhon, dolunayda bu hayvanlardan birini izlerken, Osiris'in saklandığı tahta sandık bulmuş ve bunu kırmış. Domuzu kurban ederek, Ay'ın evrelerinin kolaylaştırdığına inanılıyordu. Ay ki, her ay, eksilir, küçülür, kaybolur; sonra ertesi ay başında yeniden doğar ve büyür. Osiris'in ölümü her ayın on yedisine, yani Ay'ın küçülmeye başladığı güne rastlıyordu.” (Plutark 2006; 25)
- 22 “İsis, kadın ve her üremeye elverişli bir varlık olarak kabul ediliyor. Gerçekte her üreme, döleyici cevherin maddesinde bir imgedir ve yaratık, kendisine hayat veren varlığın yansıması olarak meydana gelir. Demek ki, Mısırlıların mitolojilerinde Osiris'in ruhunun ilksiz-sonsuz olduğunu, bedeninin pek çok kez Typhon tarafından parçalanıp saklandığını ve İsis'in her yeri dolaşarak Osiris'i aradığını ve sonunda onu yeniden oluşturmayı başardığını ileri sürmeleri boşuna değildir. Tohum toprağın altında yerini aldığı anda Osiris'in gömüldüğünü ve tohumlar filizlenmeye başlayınca Tanrının yine ortaya çıkıp yeniden yaşadığını söylüyorlar.” (Plutark 2006; 82)
- 23 “Roma'da İsis'in, Ay ile özdeşleştirilerek bütün canlıların yaşam kaynağı olarak görüldüğü Apuleius'un sözleri aracılığıyla anlaşılmalıdır: Tam uykuya daldığım sırada, birden korkuyla uyandım, dolunay çıkmıştı ve dalgaların arasından yükselirken tuhaf bir ışıltıyla parlıyordu. Gecenin gizemli sessizliği benimle ilgili her şeyi içeriyordu. Bu anın, Tanrıçanın en güçlü olduğu ve öngörüsüyle bütün her şeyi yönettiği an olduğunu anladım ve Tanrısal ışığıyla ve gücüyle sadece yabanıl ve ehlileştirilemez hayvanları değil, cansızları da yaşamla doldurduğunu, hatta göksel cisimlerin, bütün yeryüzünün ve engin denizin bile onun istenci doğrultusunda büyüdüğünü ya da küçüldüğünü sezdim. Kadınsı ışığında yeryüzündeki bütün kentleri aydınlatan sen, nemli sıcaklığınla bütün tohumları besleyen ve Güneş'in dolambaçlı gezintisine göre farklı farklı ışıkları saçan sen, sana yalvarıyorum, ne olur, şu büyük sancıma bir son ver, sönmüş umutlarıma bir ışık ol, uzun süreden beri boğuştuğum bu zavallı yazgımdan çıkar, sıkıntılarımı yatıştır, tehlikelere karşı beni koru.” (Dürüşken 2000; 131)
- 24 “Apuleius'un, İsis'e yakarışında, Roma'da da bu Tanrıçanın, bir çok başka Tanrıçayla özdeşleştirildiği görülür: Ey göğün kraliçesi, ister yeryüzündeki bütün ürünlerin anası ol, ister evrenin başlangıcında erkekle kadını doğurmaya yönelik bir aşkla birleştiren göksel Venüs ol, ister pek çok insanın doğum sancısını kendine özgü tedavileriyle hafifletip dindiren Phoebus'un kızkardeşi ol, hangi adla anılırsan anıl, hangi tarzda tapınılırsan tapıl, hangi biçimde olursan ol, benim şu çok büyük sancıma bir son ver.” (Dürüşken 2000; 130)

ve tekdeki bütün, denize vuran Ay ışığı, yeraltındaki yaşamevinin anası vs gibi sıfatlarla anılmıştır. Gökte Güneş'in ışığını bütün görkemiyle giyinen parlak bir ışık olurken ve Ay ile özdeşleşerek denizlere hükmederken, evrensel ana namıyla yerde tohuma can veren tek hayat kaynağı olarak tapılan İsis²⁵; ışık veren ve mevsimleri düzenleyen Khu'un, yerin kudretli Tanrıçası User'tin, yerin altındaki güçlerin hükmedicisi Thenet'in, nehirlerin ve tüm akarsuların gücü Sati'nin, toprağı saran ve sularıyla bereketi getiren Anqet'in, yaşamı sunan Ankhet'in, bereketli toprakların Tanrıçası Sekhet'in, hasat Tanrıçası Tenenet'in vs., olmak üzere bütün Tanrıçaların kudretlerini kendisinde toplamış, onları eleyerek sadece kendisine tapılmasını sağlamıştır. Böylece Helenistik çağda, koruyuculuk ve doğurganlık nitelikleriyle Yunan ve Roma dünyasında İsis, en önemli gizemli tapınmalardan biri haline gelmiştir. Romalıların kendilerine has tarihlerinden gelen ve mitolojik söylencelerle de zenginleştirilen bakire Tanrıçaları Vesta; iffet ve namusun simgesi olmuş, tapınaklarda kalıcı bir ateşle sembolize edilerek şart koşulan münzevi hayat tarzı içinde tapılmıştır. Bakirelik ve bakire doğumla gelen Tanrı analarıyla giderek daha fazla rağbet bulmuş, her Tanrıça figürüyle kutsallığın temel şartı veya kanıtı olarak görülmüştür. Meryem Ana tapınmasının ilk örneği olan Bakire İsis figürü²⁶, M.Ö. 1. yüzyılda Yunanistan'a ve çok kısa bir süre sonra

25 "İsis'in tapınması, M.Ö. ilk yüzyılda Roma'ya tanıtılmış ve yaklaşık M.Ö. 80 yılında Sulla şehrinde, İsis topluluğu bulunmuştur. Yine yakın bir zamanda Onun Pompei, Benevento ve Lake Garda ve daha pek çok yerde tapınağı vardı. Vespasian zamanından sonra O'nun kulları Avrupa'nın her yerine yayılmışlardı ki, ilk Hristiyan yazarlarından birinin ifade ettiği gibi bazı yerler İsis'in çılgnlarıyla dolu idi ve hatta İsis'in Londra'nın Soutwark bölgesinde bile tapınağı vardı. Romada O'na düzenlendiği kaydedilen festival, 394 yılında düzenlenmiştir, bununla birlikte O'nun bağluları Hristiyanlığa karşı kendi putperest inançlarını devam ettiren son topluluk olarak V.yüzyıla kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir. İsis'in kendini bağlularına yüceltiren iki özelliği vardır. Bunlardan birincisi ölü Osiris için ağlayan acıların kadını ve ikincisi de küçük oğlu Horus'a bakan kutsal ana olmasıdır. Kuruluşta, Eleusian ayınlarındaki ana özellik olan Persephone için yas tutan büyük ana Tanrıça Demeter ile tanımlıdır. Yine Romada her yıl ölü oğlu Attis için yas tutuşu anılan ve türbesi Vatikan eteklerinde şimdi sadece Tanrının anası ayınlarının yapıldığı merkez olan St.Peter kilisesinin inşa edilmiş olduğu yerde bulunan ana Tanrıça Cybele Mater Dolorosa ile çok yakından ilgiliydi. İsis kollarında kutsal oğlunu taşır şekilde onbinlerce heykelcik ve resim ile temsil edilmiştir. Hristiyanlığın zaferinden sonra bu resimler ve şekiller kırılmadan süreklilik içinde Meryem Ana ve Çocuğuna dönüşmüşlerdir. Gerçekte bu gün hiç bir arkeoloğ bunların ne o ne de diğerini temsil ettiğini söyleyemez." (Weigall 2002; 60)

26 "Mısır mitolojisinde gizemler vardır = Hristiyanlıkta ise mucizeler vardır ; söylenceler ve mitsel betimlemeler vardır = meseller vardır ; ayinlerde dirilişin kitabı okunur = ayinlerde vahiy kitabı okunur ; İu ya da İu-em-hetep söylevleri vardır = İsa'nın söylevleri vardır ; Atum-Ra namıyla göğün babasıdır = ezeli göksel baba ; Ra kutsal ruhtur = Tanrı kutsal ruhtur ; Ra, beyaz güvercin (kuş) olarak kutsal ruh ve İu'nun babasıdır = Tanrı, İsa'nın babası, beyaz güvercin (kuş) olarak kutsal ruh ; İu ya da Horus, Tanrının oğlu olarak kendisini tanıtmıştır = İsa da kendisini Tanrının oğlu olarak tanıtmıştır ; Atum ya da Osiris, baba, Horus (ya da İu) oğul, ve Ra kutsal ruh = Baba, oğul ve kutsal ruh üçlü birliği ; İu-Su ya da İusa, İusa ya da İusu ile büyüklüğü anlaşılan İusaas'ın oğlu = İsa ; Horus ya da Heru (bir çocuk olarak efendi) = efendi ismindeki çocuk İsa (İncillerde bebek) ; İsis, İu'nun bakire annesi = Meryem İsa'nın bakire annesi ; Bakirenin çocuğu olarak Horus birinci, baba Ra'nın işlerini yürüten oğul olarak ikincidir = bakirenin çocuğu olarak İsa, Tanrının oğlu olarak mesih ; önce kurucu olarak Horus sonra babanın tamamlayıcısı = kurucu olarak İsa, baba için tamamlayıcı olarak mesih ; çocuk Horus'un, iki kızkardeş olan İsis ve Nephthys isminde iki annesi vardır = İsa'nın da Meryem ve Elizabet isminde iki kızkardeş olan iki annesi vardır ; Meri ya da Nut göğün anasıdır = Meryem göğün annesidir ; büyük ana yedi oğluyla kovulmuştur = Mary Magdalena yedi cinle kovulmuştur ; doğum yeri olarak ahır seçilmiş kundağı ahırda sarılmıştır = bebek İsa ahırda doğmuş ve ilk beşiği de ahırda kurulmuştur ; Seb yerin babasıdır, bakire İsis ile birleşmektedir = Yusuf yerin babasıdır, bakire Meryem'in meşru kocasıdır, İsa doğduktan sonra birleştiği yazılıdır ; Seb, çocuk Horus'u büyütüp yetiştirmiş babasıdır = Yusuf, çocuk İsa'yı besleyip yetiştirmiş babasıdır ; Seb, İsis ve Horus kutsal

da Roma'ya giriş yapmış, siyasi nedenlerle ciddi engellerle karşılaşmış olsa da, Hıristiyanlığın pagan dinlerinin yerine geçerek İsa'ya ve Meryem'e tapılmanın mutlak olarak sağlandığı M.S. 5.yüzyıla kadar gizli bir şekilde ve giderek azalan

ülüdür = Yusuf, Meryem ve İsa kutsal aile üçlüsüdür ; Seb, mumyalanmış ölünün bekçisidir = Arimatyalı Yusuf da İsa'nın cesedinin koruyucusudur ; Sut ile Horus zıt taraflardır = şeytan ile İsa zıt taraflardır ; Horus ekin sahalının ekincisi, Sut ise yok edicisidir = İsa iyi tohumun ekincisidir, şeytan ise delicelerin ekicisidir ; Sut ile Horus çölde çarpışmaktadır = şeytan ile İsa insanın olmadığı sahalarda çarpışmaktadır ; Sut ile Horus Ben-Ben ya da piramit tepesinde çarpışmaktadır = şeytan ile İsa da kulede çarpışmaktadır ; Sut ile Horus dağda çarpışmaktadır = şeytan ile İsa dağda çarpışmaktadır ; Set, Horus'un iyi olarak ne yaptıysa bozup çözmektedir = şeytan geceleyn kötüleri seçmektedir (deliceleri ekmektedir) ; genç bir Güneş ilahı olarak Horus'u kollarından tutmuştur = Simeon, çocuk İsa'yı kollarından tutmaktadır ; Anna ya da Annit (Hathor unvanıyla) Taht-S'menle birlikte peygamberlik yapmaktadır = Anna, Simeon'la birlikte kadın peygamber olarak vaaz vermektedir ; Mısır dilinde Petar ya da Petra, Horus'a vahyetmektedir = Peter, İsa'ya sır vermektedir ; Annu'lu Horus = Bethany'li İsa ; Asar ya da Osiris = Lazarus ; Martae iki kızkardeş = iki kızkardeş Mary ve Martha ; Horus'a bağlanmış Osiris = İsa'ya inanmış Lazarus ; Osiris'in cenaze töreninde cesedine kokular sürüldü = evi kokular alınca İsa'nın yağlanması ; Osiris, çok çabuk bir şekilde defnedilmeyi dua eder = İsa, ölümünün tez olması için yalvarır ; Osiris, Hathor-Meri'nin saçları sürülerek cenaze törenine hazırlanmaktadır = İsa da, kendi cenaze törenine Meryem'in saçlarını ayaklarına sürerek hazırlanmaktadır ; Osiris, Annu'daki bir mezarda yatmaktadır = Lazarus, Bethany'deki bir mezarda yatmaktadır ; Osiris, Annu'daki mezarında dirilmiştir = Lazarus, Bethany'deki mezarından dirilmiştir ; mumyalanmış Osiris cesedi Horus tarafından dirilitilir = mumyalanmış Lazarus cesedi İsa tarafından dirilitilir ; büyük olan yıkayandır = İsa havarilerin ayaklarını yıkamıştır ; bir yıldız bebek Horus'un doğumunu önceden ilan etmektedir = Doğudaki bir yıldız, İsa'nın doğduğu yeri bildirmektedir ; yedi kadın Horus'a bakmaktadır = yedi kadın İsa'ya bakmaktadır ; Anup, Hoorus'un öncüsü haline gelir = Yuhanna, mesih İsa'nın selefi olmaktadır ; Aan, Horus'a saygıyla selam vermektedir = Yuhanna, İsa'ya saygıyla selam verir ; Aan, kutsal yazıcının ismidir = Yuhanna, kutsal yazıcıdır ; Hermes, yazıcıdır = Hermas da yazıcıdır ; Mati, not tutan bir öğrencidir = Matthew, katiptir ; Taht, Shu ve siyah Sut = üç kral ya da Magi ; Persea havuzunda veya çınar ağacında kutsal içeceği veren olarak Nut = suyu veren olarak kadın ; ekmek diyarı olan Annu'da doğan Horus = ekmek ev olarak anılan Bethleem'de doğan İsa ; Tanrıça Tait tarafından elbise giydirilen Horus = bir kadın bebek İsa'yı kundağa sarılmaktadır ; Annu'da tapınanlar tarafından çocuğa sunularda bulunulur = Magi tapınanları bebek İsa'ya sunuda bulunur ; çocuk Horus, Ra'nın başı (Güneş ışığı) ile yüceltilmektedir = çocuk İsa başını çevreleyen Güneş ışınlarıyla şanlıdırılmaktadır ; Horus'un doğum yerinde boğa vardır = İsa'nın doğum yerinde öküz vardır ; Horus'un doğduğu yerde eşek vardır = İsa'nın doğduğu yerde eşek vardır ; Horus, başşalayıcı ve cana yakın bir çocuktur = İsa, lütf ve merhamet sahibi bir çocuktur ; Horus, beş kardeşten biridir = İsa'nın da beş kardeşi vardır ; Horus'a Sut ihanet etmiştir = İsa'ya da Judas (Yahuda) ihanet etmiştir ; Horus'un iki kızkardeşi vardır = İsa'nın da iki kızkardeşi vardır ; Horus kırsalın çocuğudur kentine gencidir = İsa da kırsalın çocuğudur ve kentine de gencidir ; Horus, Anup tarafından suyla vaftiz edilmiştir = İsa ise Yahya tarafından suyla vaftiz olmuştur ; Horus, alev tankında vaftiz edecektir = İsa da ateşle vaftiz edecektir ; Horus bu vaftizle baba Tanrının sevgili oğlu haline gelmiştir = İsa da vaftizle baba Tanrının biricik sevgili oğlu ilan edilir ; Horus, elindeki yelpazeyle aile reisidir = İsa da elindeki yelpazeyle gelmektedir ; Horus sürüsü için canını veren iyi bir çocuktur = İsa da kuzuları için canını veren iyi bir çobandır ; Horus'un dağda dört takipçisi vardır = dağda İsa'nın da dört havarisi vardır ; Horus, dağda yedi büyük ruhla birlikte = İsa da dağda yedi büyük ruhlardır ; Herrut, beşikteki bebekleri kılıçtan geçirmiştir = Herod da bebek katilidir ; Horus, balık simgesiyle tanınır = İsa da balık (Ichthus) ismiyle tanınır ; Horus balıkçıdır = İsa da balıkçıdır ; Horus'la birlikte olan dört balıkçı krallığın kurucusudur = İsa'yla birlikte olan dört balıkçı krallık kurucusudur ; Sebek, balıkçıların babasıdır = Zebedee, balıkçıların babasıdır ; balıkçı iki kardeş Kabhsenuf ile Hapi'dir = balıkçı iki kardeş Simon ve Andrew'dir ; diğer iki balıkçı kardeş Amsta ile Tuamutef'tir = diğer iki balıkçı kardeş James ve Yuhanna'dır ; sahildeki Horus'la sandaldaki yedi balıkçı konuşur = sahildeki İsa'yla da sandaldaki yedi balıkçı konuşur ; denize açılan balıkçıların ağı bir anda balık dolar = denize açılan balıkçıların ağları bir anda mucizevi bir şekilde balık dolar ; Horus, babasının kuzusudur = İsa da babasının kuzusudur ; Horus, aslan olarak nitelendirilmektedir = İsa da aslan olarak nitelendirilir ; Horus (Iu) siyahı bir çocuktur = İsa da küçük siyah bir bebektir ; Ahi olarak Horus, elindeki tahıl sapıyla vurmaktadır = İsa da elindeki kısa kırınapla vurmaktadır ; Horus'un simgesi çarımhtaki (ya da Taftaki) ölüm anıdır = İsa'nın simgesi de çarımhtaki ölüm anıdır ; Horus otuz yaşında vaftiz olmuştur = İsa da otuz yaşında vaftiz olmuştur ; İsa olarak Horus, kelimelerle kötü ruhları kovmakta ve bedenden çıkartmaktadır = İsa da, sözle, cinleri bedenden çıkartmakta ve kovmaktadır ; Horus, her kutsal mekanda babasına çıkmaktadır = İsa da her yerde babasıyla doğrudan konuşmaktadır ; Horus ağlar = İsa da dua ederken ağlamıştır ; Horus, yargılayıcılarının önünde hep susmaktadır = İsa da kendisini suçlayanların önünde hep susmuştur ; Horus, İsis'e çok kötü davranmaktadır = İsa da annesine çok kötü davranmaktadır vs.>" (Massey 1907 ; 908-916)

bir etkiyle devam etmiştir. Mısır dinlerinin Roma'da resmen yasaklanıncaya kadar geçen süre boyunca, İsis, Kibele'nin yerini almaya aday tek Tanrıça olarak, diğer Tanrıçalarla da özdeşleştirilmiştir. İsis ve Osiris'e, giderek zenginleştirilen figür ve söylencelerinin de tesiriyle, doğurganlığın ve bereketin sembolü olarak her yıl düzenli olarak tapılmıştır. Roma İmparatorluğunda özellikle de Efes bölgesinde Tanrıçaların (İsis, Artemis vs.), çok tesirli olması ve tapınakların olması; tıpkı İsa gibi Meryem'in de tarihsel ve gerçek bir kişi mi, yoksa, mitoloji ve felsefeyle beslenmiş mitos bir şahsiyet mi olduğu asla kesinlik kazanmadığı günümüzde; Meryem'in Kudüs'ten kalkıp Tanrıçalar diyarı Efes'e giderek burada göğe çıkması kadar, Meryem'in göğün kraliçeliğinin ve Tanrı analığının yani Tanrı ailesi üyeliğinin kesinleştiği kararların yine Efes'te alınması, araştırmacılara oldukça kuşkulu gözükmektedir. Zira, Meryem tek başına, tapınakları Efes'te yükselmiş bu Tanrıçaların yerini almış, ahlakilik ve ruhanilik içeriği kazandırdığı Tanrıçaların nitelik ile kudretlerini kendine ait kılarak devam ettirmiş, İsa'ya ve Baba'ya ulaşan ilk dua ve ilk şefkat kapısı olmuş, aracılık ve kurtarıcılık işleviyle Tanrıçalara tapınmaya bir son vermiştir.

İkinci İsis Meryem'in Kutsal Tanrı Ailesi

İsis'in yerini alan Meryem'in kutsal Tanrı ailesinde, Osiris²⁷ de İsa olmuştur. Mitolojilerde kendisi gerçekten yaşamamış fakat isimleri anılarak tapılmış hiç bir Tanrı anası yoktur ki bakire iken hamile kalmasın ve bu bakire doğumuyla yüceltilmesin. Her canlının Tanrısal ruhla hayat bulduğuna inanıldığı felsefi görüş aşamasındaki paganist (putperest) tapınmada, Tanrı anası olmanın temel koşulu

27 "Herodotus, Osiris'in bu ölüm ve yeniden dirilme festivalinin her yıl kutlandığını belirterek, insanların ölü Tanrı için yas tuttuğunu ve akşamları evlerini dışardan aydınlatarak bütün gece ateş yaktıklarını söyler. Yine Plutarch aylık Osiris festivalini kaydeder ve kendisinininkullandığı İskenderiye takvimine göre Mısır'ın Hathor (Hasor) ayının on yedinci gününü vererek ki bu 13 Kasım gününe karşılık gelir, festivalin dört gün sürdüğünü söyler. Şimdi biz eski Mısır kayıtlarından yaklaşık 21 Ekim'de başlayan yılın ilk ayının on sekizinci günü bu lambalar yakıldığında bütün ölülerin şerefine şölen verildiğini biliyoruz. Bu şölen ilk olarak takvimin ayarlanmasına olanak veren 8 kasım civarlarına denk gelecektir. Osiris'in festivali, antik çağlarda genel olarak ölünün anısına kutlanan lamba şölenleriyle tanımlandığı şekilde Kasım ayının başında kutlanırdı. Bununla birlikte Hıristiyanların ölülerin şerefine düzenledikleri Bütün Ruhlar Şöleni aynı şekilde Kasım ayının başına denk gelir ve pek çok ülkede bu vesileyle lambalar ve kandiller bütün gece yakılır. Bu festival ilk olarak 988 yılında kilise tanınmıştır. Frazer, bu tanımayla ruhban sınıfının bastıramadığı bu çok eski ve yaygın putperest geleneği usulüne uydurmuş olduğunu ve bu adetin Mısır festivaliyle aynı olduğu hususunda çok az bir şüphenin bulunduğunu belirtmiştir. Kutlama, reformlar sırasında Anglikan Kilisesi tarafından durduruldu. Kilise tarafından ilk olarak 835 yılında tanınmış olan Bütün Ruhlar Gününden bir gün önceki Bütün Azizler Günü, asıl itibarıyla şüphesiz bir şekilde Mısır festivaliyle aynıdır. Bu hâlâ kilise takvimindeki festival olarak yerini korumaktadır. Hıristiyan Papa Firmicus Maternus, Osiris'in kullarının belirli günlerde kendi ölü Tanrılarına nasıl yas tuttıklarını ve onun ölümler krallığındaki bütün kullarını 'onu bulduk' sevinç sözcükleriyle nasıl andıklarını anlatmaktadır. Aynı yazar, Tanrının gömülmesinin anısına yapılan törenlerdeki adetin, Osiris'in bir görüntüsünü yapma ve O'nu Tanrı Attis'in olayında olduğu gibi, bu amaçla kesilmiş bir çam ağacı içine yerleştirme ve yine aynı şekilde 'Tanrı katledildi ve ağaca asıldı' şeklinde olduğunu belirtir. Osiris'in ölüm ve yeniden doğuş hikayesi, ilk Hıristiyanların rabbimizin ölümü ve yeniden dirilmesi hususundaki düşüncelerini etkilemiş olabilir. İsis efsanesinin, Meryem'in göğe yükselmesi üzerinde doğrudan etkiye sahip olduğu hususunda şüphe olmayabilir." (Weigall 2002 ; 59)

da, bakire iken Tanrısal ruhtan hamile kalmak ve bir Tanrı-insanı (Dionysus, Mithras vs.) doğurmaktır. İsis ile Horus örneğinde²⁸ ve Meryem ile İsa uyarlamasında olduğu gibi, Tanrıların analığında, iki insan bedeninin birleşmesiyle değil de doğrudan Tanrısal ruhun bedenleşmesiyle hamile kalındığı için; bakire hamilelik kutsal kılınmış, doğuran kıza kutsal bakire denilmiş ve kendisine tapılmıştır. Hangi mitolojide olursa olsun ve hangi ülkede kutsal kılınarak tapılırsa tapılsın, bütün Tanrı anaları, bakire iken hamile kalmış ve kız iken de doğurmuşlardır. Bu nedenle, Tanrı anası olmanın temel şartı olan bakire iken Tanrıdan (ya da Tanrısal ruhtan) hamile kalmak ve kız iken bir oğul doğurmak, insan Tanrılara tapma üzerinde odaklaşan paganist imanın putperest batıl inançların da vazgeçilmez ruhani içeriği haline gelmiştir. Birkaç cümleyle dahi olsa Eski Ahit'e de sirayet etmiş olan bu putperest imanla kendisini sınırlamış görünen İnciller, mucize adı altında müstesna bir olaymışçasına aktardıkları Meryem'in kutsal ruhtan bakire hamileliği öğretisiyle, mazinin bu temel çokTanrıci inancını günümüze kadar taşımışlardır. Ruhanilik içeriğiyle olduğu kadar Tanrı ailesi dogmasıyla Mısır mitolojisinin, İncillere örnek oluşturduğu, Tanrının doğum ve ölüm festivallerinin günüyle tarzıyla Hıristiyanlığa geçtiği kuşkusuzdur. Zira Mısır mitolojisi, tüm alt ilahları Tanrı ailesi çatısında bir araya getirerek, diğer mitolijilerde farklı isimler altında yinelenen Tanrı-bakire ana-Tanrının oğlu²⁹ aktörlerinden oluşan bu paganist içeriğe yeni bir yorum getirmiştir. Mısır'da, yaklaşık M.Ö. 7. yüzyıllarda veya daha da öncesinde, Güneş'e tapanlar, ruhu, yüce Tanrının veya yüceler yücesi Ra'nın fiziksel sahaya düzen getirmek veya olaylara müdahale etmek

28 "Osiris dini insanoğlu-Tanrıoğlu İsa'nın ortaya çıkmasından önce gözden kaybolduğunda, Mısırlılar, Hıristiyanlığı benimsemişler, eski toplumun ahlaki içeriğini Hıristiyanlıkta bulmuşlar, bu yeni dini öncekiyle tam olarak aynı olduğunu anlamışlar, ölümden diriliş ve ölümsüzlük gibi vaatlerine çok aşına olmuşlar, hiç bir zorlukla karşılaşmaksızın Osiris'ten İsa'ya geçen derin bir bağlılık hissine kapılmışlardır. Üstelik İsis ve oğlu Horus kesin olarak bakire Meryem ve oğlu İsa ile özdeşleştirilmiş; Yunanca'da Theotokos ile ifade edilen Tanrı anasını, İsis'in çok eski ismi ve yaygın kullanılan ünvanı olarak Neter Mut olaral çevirmişlerdir. Horus yalnızca Mısırlılar tarafından kabul edilen güneş-Tanrı değil, kurtarıcı bir Tanrıydı; annesi İsis ise Tanrı anası, kusursuz bakire, göğün kraliçesi, denizin yıldızı, sabah yıldızı vs., gibi unvanlarla anılırdı. İsa'nın mucizevi bir şekilde bakire anılan doğumu ile, bakire İsis'in Horus'u doğurması arasında da bir benzerlik bulunmaktadır. Mısırlı Tanrıça İsis, yüce bakire (hwnt) olarak anılmakta; İsis'in Tanrı anası olarak İsa'nın bakire anası Meryem ile aynı nitelikleri paylaşmaktadır. Horus'un ve İsa'nın anasının arasındaki bu tipatip aynı olan benzerlikler; her ikisinin de benzeri unvanlarla anılır olması, sağlığı ve kusursuzluğu kendilerine ait kılmasıdır. Ayrıca çocuk Horus ile bebek İsa arasında pek çok çarpıcı benzerlikler bulunmaktadır; her ikisi de kutsal anneden 25 Aralık günü doğmuştur, bakire hamilelik Tanrısallığın delilidir, yine her ikisi de Tanrıya baba diye hitap etmektedir. İsis'in ve oğlu Horus'un Meryem ile İsa'ya uyarlanmasının en dikkat çekici örneği ise, İsis ve Horus'un anne ve çocuğu olarak adlandırılan sayısız tasvirlerinin bakire Meryem ve bebeği İsa olarak ikonlarda kendisini göstermiş olmasıdır. Hıristiyan ikonografinin kendini Mısır tasvirlerinden oluşturduğu, sadece uzman birkaç kişi tarafından değil, bu konu hakkında biraz bilgisi olan herkes tarafından tespit edilebilir olan bir gerçektir. İsis'in isimleri arasında yer alan Mari ya da Meri, kısaca çok sevilen, sevgili, bağlanılan anlamına gelir." (Murdock 2009; 120)

29 "Beşinci asrın ortalarından itibaren Meryem yüceltmesi ve tapınması, kurumsal olarak doruklara çıkmış; Meryem için tutulan oruçlarla, Meryem adına yazılan muhteşem ilahilerle, çocuk İsa'nın da rol aldığı şefkatli ana tasvirleriyle Avrupa'nın neredeyse tüm kiliseleri ibadetlerinde Meryem'e odaklaşmış ve hizmetlerini

gayesiyle kullandığı bir araç olarak düşünmüşler, Osiris ile de Güneş'in insan biçiminde yere indiğini öne sürmüşlerdir. Mısır mitolojisinde Güneş Tanrısı erkek Osiris olunca, Ay Tanrısını da yeryüzündeki bedenleşmiş hali bakire ana İsis olmuştur. Ay Tanrısı yere indiği andan itibaren İsis adıyla tapılmış, kötü ruhların kuklası olanlar tarafından katledilerek bedeninin parçalara ayrılmasıyla birlikte ıstırap içindeki Tanrının oğlu olarak bütün Mısır'da nam salmıştır. Mısır mitolojisinde İsis, başlangıçta doğurganlığın ve bereketin Tanrıçası olarak tanınmış, heyecanlı tapınmaların sağladığı bağlılıkla birlikte, ölüm muhafızı ve şifacı gibi üstün kudretlerinin yanısıra oğul ile barıştıran Ra'ya ulaştıran güçlü büyüsel yeteneklerinin olduğu duygusuna kapılmıştır. Mitolojik olarak Ay ile özdeşleştirilerek ay Tanrısının yerdeki hali olarak tasvir edilmiş olsa da, İsis, sahip olduğu onlarca Tanrısal kudrete rağmen, ölümlü bir bakiredir, göğün kraliçesidir. İsis-Horus tasvirleri³⁰, Meryem-İsa ikonlarına dönüşmüştür.

Meryem adamışlardır. Ancak, Meryem Ana tapınması, neredeyse bütün içeriği ve etkili hikayesiyle tarih öncesi dönemden itibaren zaten başlamış ve kısa bir sürede her sahaya yayılmış, geçmişin kurumsallaşmış Tanrı anası tapınmasının bir tür devamı niteliğini taşımaktadır. Bu nedenle, özel olarak Meryem Ana tapınmasını özgün ve ilk tarzmişçesine incelemenin, hiç önemi veya gerçekçi yanı bulunmamaktadır. Bu konuyu, şimdi tüm ayrıntısıyla irdelememize izin verin. Meryem'in tarihsel-gerçek bir şahsiyet olduğunda yoğun bir ısrar vardır, ne var ki, Meryem'i kimse görmüş değildir, ortaya çıktığı ve yaşadığı yer hakkında hiç bir bilgiye ulaşılmış da değildir. Sonuç olarak, Meryem ve oğlu İsa hakkında yapılmış bulunan bütün bu tasvirler, eski dinlere ait heykel ile resimlerin tekrarıdır ve güzel sanatlarının birebir kopyasından ibarettir. Kiliseleri süsleyen Meryem ile İsa resimlerini biraz dikkatle incelediğimizde ve Mısır mitolojisiyle kıyasladığımızda, İsis ile oğlu Horus'un Meryem ile bebeği İsa'nın ikonları için ilk model oluşturduklarını hemen fark ederiz. Neredeyse tüm Meryem-İsa ikon ve heykelleri, İsis dininde büyük bir maharetle işlenmiş ve yaratılmıştır. Literatür araştırmasında genel bir kural olarak, özgün ile kopyaları arasında biçim ve içerik yönüyle farklılıklarının ortaya konması, İsis tapınması örnek alınarak Meryem tapınmasının güçlendirilmesi maksadı dikkate alındığında, öyle çok büyük bir önem taşımamaktadır. Burada karşılaşılan fiili sorun, bilimsel tanımlamada bir kesinliği içermemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu benzetme benimsenmiş açıklama tarzının bir parçası haline geldiğinde, oğluyla Meryem'i konu edinmiş ikonografisinin Horus'la resmedilen İsis'in modellerinden ayrı olarak düşünülemeyeceği sonucuna varmak çok kolay olur. Böylece bu iddia karşısında öne sürülmüş Hıristiyan savları, tamamıyla saçma öngörüler haline dönüşür. Roma'ya özgü yer altı mezar fresklerinin, annesinin bağrındaki bebek İsa'nın önünde diz çöken Magi'nin (Matta 2:11) biati ne anlama gelir diye ayrıca düşünmek gerekir. Matta İncilinde sözü edilen bu motif, ilk Hıristiyan sanatında aşırı derecede popüler olmuştur." (Peltoka 2003; 85)

- 30 "Osiris, Typhon (şeytan) tarafından kılıçtan geçirilmiş olmasına rağmen, ölümden dirilmiş ve ölümün hâkimi olarak anılmıştır. İyiliklerin sonsuz yaşama ödüllendirildiği ve kötülüklerinde günahlar olarak yok edildiği yargılanma bölümünün başkanı yine Osiris'tir. Ölüler Kitabı, Osirian kutsal kitaptır. İsa'nın daha henüz bebekken İken Herod'un öfkesi nedeniyle Mısır'a kaçtığı gibi; Horus da, Typhon'un hışmına uğramamak gayesiyle henüz kundağında sarılıyken Mısır'dan kaçıp çıkmak zorunda kalmıştır. Typhon'un hakkından gelip hezime uğratarak Horus, babasının acısını çıkarmıştı. Horus, Mısır sülalesindeki ilahların en sonucusudur. Horus adına düzenlenmiş yortuların ve çeşitli şenliklerin bir benzeri de İsa'nın şerefini yüceltmek ve Tanrılığını da övmek maksadıyla gelenekselleştirilmiştir. Hıristiyanlığın ortaya çıkmasından asırlar önce Hindistan ve Mısır'da üçlü birlik öğretisi (baba-oğul ve kutsal ruhtan oluşan teslis imanı) revaçtaydı. Brahma, Vishnu ve Sivâdan meydana gelen üçlü Tanrı imanı, Hindistanda teslis öğretisinin benimsenmesini sağlamışken; Mısır'da da, Osiris-İsis-Horus'tan ibaret olan Tanrı ailesi dininin temelini oluşturmaktadır. Hıristiyanlığın üçlü birlik öğretisi, üç Tanrının bir ve aynı olduğu gibi saçmalıklarla doldurulmuş olmasına karşın; içeriksel olarak, Mısır'a özgü sayılan teslis imanına dayanmaktaydı. Samuel Sharp, 'Mısır Mitolojisi' isimli kapsamlı araştırmasında, şunları söylemektedir: 'Hıristiyan çağından sekiz asır öncesinde, Sevechus'un saltanatının ilk yıllarında, üçlü birlik kapsamındaki teslis öğretisinin varlığını gösteren, üç Tanrının bir ve aynı olduğu imanının Mısır dinini biçimlendirdiğine, British Museum'aki hiyeroglifsel kitabelerde bolca rastlamak olasıdır. Dr.Draper demektedir ki: 'Otuzlu asırlarda Mısırlılar, birde üç olan Tanrı imanına çok aşinaydılar. Bu dönemlerde, üçlü Tanrıya bir kente rastlamak mümkün değildi. O sıralar çok revaçta olan Amum-Maut-Khonso üçlü birlik ilahları gitmiş; yerlerini Osiris-İsis-Horus almıştır.'" (Remsberg 2007; 291)

İsis ve Horus tapınması ile Meryem ve İsa tapınması arasında, içerik ve hikaye yönünden olduğu kadar biçim ve tasvir itibarıyla da tam bir uyum ve benzerlik vardır. İsis ve Horus, Meryem ve İsa'ya kopyalanmıştır. Osiris ile de ortak kılınmış bu yerin idareciliği kudreti dolayısıyla, betimlemelerin pek çoğunda, Tanrı tahtı boş olarak resmedilmiştir. İsis tasvirlerinin büyük bir çoğunluğu, bağrında tuttuğu bebeği Horus'u emzirirken veya ona şefkatle bakarken resmedilerek; doğurganlık ve bereket Tanrıçası İsis'in özellikle üretkenlik fonksiyonu öne çıkartılmıştır. Ana ve oğlu resmeden bu betimlemelerin tesiriyle, Mısır'ın bazı bölgelerinde İsis'e çocuk doğurtan Tanrıça işleviyle tapılmıştır. Doğurganlık Tanrıçası olarak İsis, insanlara hayat veren gücün sembolü haline gelerek; bu dünyada yaşamı sunduğu gibi öldükten sonra da kendisine tapanlara hayat veren ve ölüm üzerinde belirleyici olan bazı koruyucu ve savunucu işlevleri de üstlenmiştir. İsis'in pek çok işlevi olsa da, en revaçta olanı, tasvirlerinin tamamına yakınında kucağında tuttuğu oğlu Horus³¹ nedeniyle, Tanrı Anası unvanıyla anılan ve bakire doğumuyula kurulan, Tanrı ailesi üyeliği idi. Hıristiyanlığın ilk tarzlarından olan Osiris dini³²,

31 "İsis ve Horus tapınması ile Bakire Meryem ve Oğluna tapmanın bir ve aynı şeyler olduğu daima söylenir ve yazılır. Ancak, yukarıda özetlenen benzerliklerin de ötesinde, Meryem Ana tapınmasının Mısır'a ait dinsel metinlerden kaynaklandığı, özgün bir eğilimin olduğu yönündedir. Esas İsis, insan biçiminde ortaya çıkmış olan Afrikalı bir Tanrıçadır, Tanrı insan Osiris ile evlidir, katledilmeden önce Osiris'ten bir oğula daha bakire iken hamile kalmıştır. Her ne kadar mucizevi bir şekilde hamile kalmış ve bakire haldeyken doğum yapmış olsa dahi, Meryem, ismi geçen kızkardeşi ve ailesiyle birlikte bir kadındır, insandır ve yaşantısında Tanrı değildir. Kutsal ruhtan hamile kalıp daha bakire iken Tanrının oğlunu doğurmasıyla birlikte, Herod'un öfkesine uğramak için yaşadığı yeri terk etmiş, İsis diyarına göç etmek zorunda kalmıştır. İsis olsun Meryem olsun her ikisi de, ölümden dirilmiş ve ikisi birbirinin tekrarı sayılabilecek pek çok şahanevi veya mucizevi işleri yapmıştır. İsis'in oğlu Horus insafsızca katledilmiş ve Toth'un tılsımlı sözleriyle ölümden dirilmiş olmasına rağmen, İsa çarmıhta ruhunu teslim edinceye kadar ölmemiştir. Osiris, museviler tarafından katledilen İsa'ya, Horus'tan çok daha fazla benzemektedir. Tıpkı Goldota'da ölüren gördüğü oğlu için acı çeken ve ağlayan Meryem gibi, İsis de acı içinde Mısır'daki Osiris tapınağına girmiş ve gözyaşları hiç dinmemiştir. İsis'e eşlik eden yedi Tanrıça, tapınak perdesinde dokunmuş yedi bakire kız olarak Hıristiyanlığa uyarlanmıştır. Osiris, İsis'in Toth'dan öğrendiği tılsımlı sözleriyle ölümden dirildiği halde; İsa'nın kendi kendine üçüncü gün dirildiğine inanılmıştır. Ayrıca, öldükten sonra Osiris'in yaşamını korumak ve konumunu da kaybetmemek için, yerin altındaki karanlık güçlerle savaştığı gibi, İsa da Adem'in günaha sürüklenmede çaresiz ve güçsüz bırakılmış neslini cehennem azabından azat etmek gayesiyle, cehennemden kilitli kapılarını kırmakta, ölüm üzerinde karşı konulamaz bir zaferi elde etmekte, insanın tek düşmanı olarak ilan ettiği şeytan ve altı oğlunu yerin altında hezimete uğratmakta, ruhlara eziyet veren cehennemdeki ateş kazanını söndürmektedir. Osiris ile birlikte İsis'in ortaya çıkmasına ve bu dehşetli yargılamaya katılmasına rağmen; Meryem, yargılamayı seyretmekte, kendisine yakarmış ruhları daha ilk bakışta derhal tanımakta, kendisine bir kere dahi olsa el açıp dua etmiş kimseleri analık şefkatiyle korumakta, bu yargılanma gününde oğul (İsa) ile barıştırmakta ve babadan (Tanrıdan) merhamet dilemektedir. Belki de hepsinden de önemlisi, İsis ile bakire Meryem ortak bir yazgıya sahip oldukları gibi, benzeri bir aracılık işlevini de üstlenmekte, her ikisinin mezar yerleri bilinmemektedir." (Budge, 2001; lii)

32 "Osiris dini insan oğulu-Tanrıoğlu İsa'nın ortaya çıkmasından önce gözden kaybolduğunda, Mısırlılar, Hıristiyanlığı benimsemişler, eski toplumun ahlaki içeriğini Hıristiyanlıkta bulmuşlar, bu yeni dini öncekiyle tam olarak aynı olduğunu anlamışlar, ölümden diriliş ve ölümsüzlük gibi vaatlerine çok aşina olmuşlar, hiç bir zorlukla karşılaşmaksızın Osiris'ten İsa'ya geçen derin bir bağlılık hissine kapılmışlardır. Üstelik İsis ve oğlu Horus kesin olarak bakire Meryem ve oğlu İsa ile özdeşleştirilmiş; Yunanca'da Theotokos ile ifade edilen Tanrı anasını, İsis'in çok eski ismi ve yaygın kullanılan ünvanı olarak Neter Mut alaral çevirmişlerdir. Horus yalnızca Mısırlılar tarafından kabul edilen güneş-Tanrı değil, kurtarıcı bir Tanrıydı; annesi İsis ise Tanrı anası, kusursuz bakire, göğün kraliçesi, denizin yıldızı, sabah yıldızı vs., gibi unvanlarla anılırdı. İsa'nın mucizevi bir şekilde

Tanrı ailesi bağlılığına dayanmaktadır. Dikili taşla sembolize edilen güneş Tanrısı Osiris, simgesi daire olan bakire evrensel ana veya Tanrı anası İsis, Tanrının oğlu veya kutsal çocuk Horus Tanrı ailesini³³ oluşturmaktadır. Tapınmada öncelikli olarak İsis tercih edilmiş olsa da, bakire doğum temeli üzerinde kurulan bu Tanrı ailesi, tapınaklardaki ayrı figürlerine rağmen, Meryem'in analık şefkatinin öne çıkarıldığı ruhani işlevlerinde 'üçlü birlik' namıyla tanıtılmıştır. Bakire doğumla gerçekleşen bu üçlü birlikte İsis ile Horus, Meryem ile İsa olarak kiliselere ikonlarda aktarılmış; kucağında taşıdığı veya beşikte sevgiyle baktığı Horus betimlemeleri, kutsal bakire Meryem ve bebeği İsa olarak resmedilmiştir. Yuhanna İncilinde ayrıntısıyla işlenmiş olan Lazarus'un dirilişi öyküsü dahi, Mısır mitolojisindeki Osiris'in dirilişinin aktarılmasıdır. İsis'in Mısır mitolojisindeki karakter ile işlevleri olduğu gibi Meryem'e yüklenmiştir. Tıpkı İsis'e olduğu gibi Meryem'e

bakire anılan doğumu ile, bakire İsis'in Horus'u doğurması arasında da bir benzerlik bulunmaktadır. Mısırlı Tanrıça İsis, yüce bakire (hwnt) olarak anılmakta; İsis'in Tanrı anası olarak İsa'nın bakire anası Meryem ile aynı nitelikleri paylaşmaktadır. Horus'un ve İsa'nın anasının arasındaki bir tıpatıp aynı olan benzerlikler; her ikisinin de benzeri unvanlarla anılır olması, sağlığı ve kusursuzluğu kendilerine ait kılmasıdır. Ayrıca çocuk Horus ile bebek İsa arasında pek çok çarpıcı benzerlikler bulunmaktadır; her ikisi de kutsal anneden 25 Aralık günü doğmuştur, bakire hamilelik Tanrısallığın delilidir, yine her ikisi de Tanrıya baba diye hitap etmektedir. İsis'in ve oğlu Horus'un Meryem ile İsa'ya uyarlanması en dikkat çekici örneği ise, İsis ve Horus'un anne ve çocuğu olarak adlandırılan sayısız tasvirlerinin bakire Meryem ve bebeği İsa olarak ikonlarda kendisini göstermiş olmasıdır. Hıristiyan ikonografinin kendini Mısır tasvirlerinden oluşturduğu, sadece uzman birkaç kişi tarafından değil, bu konu hakkında biraz bilgisi olan herkes tarafından tespit edilebilir olan bir gerçektir. İsis'in isimleri arasında yer alan Mari ya da Meri, kısaca çok sevilen, sevgili, bağlanılan anlamına gelir." (Murdock 2009; 120)

- 33 "Mısır Tanrı ailesinin son sulalesi, yerin babası Seb ile göğün anası Nut'tan doğmuştur. Osirian grubu oluşturan bu aile, Asar, büyüğü Horus, Sut, İsis ve Nephthys olmak üzere beşli şeklinde anılmaktadır. Bethany'deki uyarlanması içinde, sadece Sut ihanet etmiş kişi olarak İncil'de dışlanmıştır. Kalan dördü, Horus = İsa'dır, Asar = Lazarus'tur, Meryem = İsis'tir ve Martha = Nephthys'dir. Şu anda, sadece, Lazarus'un Osiris ile, İsa'nın Horus ile, ve Lazarus'un iki kızkardeşinin de Osiris'in kızkardeşleriyle özdeşleştirilerek betimlenmesine gereksinim duyulmaktadır. Osiris bir mağranın içinde soluğu alınmış bir ceset olarak mumyalanmış vaziyette yatarken, Horus gelir ve ölümden Osiris'i diriltir, bütün bu diriltme sahneleri kızkardeşleri tarafından da seyredilir. İsa da, Lazarus'un mağra şeklindeki mezarına giderken, kızkardeşi Martha'ya, 'kardeşin dirilecektir, ben diriliş ve yaşamım, bana inanan kimse kesinlikle ölmeyecektir' (Yuhanna 11: 25-26). Tıpkı İsis menkıbelerinde olduğu gibi Martha, İsa'yı evlerine alıp, diğer kızkardeşi Mary efendinin ayaklarının dibine oturmaktadır, onun sözlerini işitir. (Luka 10: 38,42) Bethany'li bu iki kızkardeş, Osiris ile ilişkilendirilen İsis ile Nephthys'nin Aramaik ya da Hebreik kopyalarıdır, ya da Annu ile bağıntılı Osiris'in iki Tanrısal kardeşinin yansımasıdır. Horus, iki kızkardeş İsis ile Nephthys'i çok sevmektedir; fakat öncelikle de oğul babayı çok sevmekte ve yalnız ona tapmaktadır. Tıpkı acıklı tasvirlerde betimlendiği gibi Asar mezarından kalkıp dirilince, 'İsa Martha'yı, kızkardeşini ve Lazarı severdi' (Yuhanna 11: 5), der. Tıpkı İsa'nın, 'arkadaşınız Lazarus uykuya daldı ben onu bu uykusundan uyandıracağım' (Yuhanna 11: 4) sözü gibi; Horus da, 'gidip bedenine hareket vereceğim, baygın halinden çıkarıp rahat ettireceğim', der. Osiris de Lazarus gibi, uykuya dalmışhaliyle öldüğü anlatılmıştır. Tıpkı İsa ve Lazarus gibi, Osiris de Horus'un mezar kapısından içeri girip konuşmaya başlamasıyla dirilir. Horus, babası Ra ile konuşurken, 'Osirisin gücü benim ismidir, ben de onu her tür murdarlıktan koruyacağım, Osiris benimle yaşayacaktır', demektedir. İsa da, Lazarus'un dirilme sahnesinde (Yuhanna 11: 11, 45) babasıyla konuşmaktadır. İsa, Lazarus dört günlük ölüyken mezarına gelince, Marta, 'Rab, o artık kokmuştur öleli dört gün oldu dedi' (Yuhanna 11: 39); Horus da Ra'nın sözlerini tekrarladığı anda ölü dirilir, mezarından çürümekten kurtulur. İsis, sadece Osiris'in ayaklarının dibinde oturmaktadır, fakat aynı zamanda onu temsil de etmektedir. Başındaki simgelerle Osiris'in işaretlerini taşımaktadır. İsis'in yerini almış olan Lazarus'un kızkardeşi Mary de İsa'nın ayaklarının dibine oturmuş olarak beklemektedir. Martha ise, ev işleriyle uğraşır ve tek başına hizmet eder. Marta İsa'nın geldiğini duyunca onu karşılamaya çıkar Meryem ise evde kalır (Yuhanna 11: 20). İsis'in oturuşu ve karakteri olduğu gibi işlenerek İncil'e aktarılmaktadır." (Massey 1941; 659)

de kadınlara doğumda yardım eden evrensel ana namıyla büyük saygı duyulmuş, kederli günlerde veya acılara uğranıldığında ananın oğula gösterdiği şefkati ve yardımını dualar ile dilenmiştir. Ölmüş yakınlarına teselli vermesi ve korkularından emin kılması için ana olarak yalvarılmış, denize açılan gemicileri felaketlerden koruması ve kaybolduklarında yol göstermesi için yakarılmış, hastaları iyileştirici ve yolcuları yerine kavuşturucu kudretlerinin olduğuna inanılmıştır. Üçlü birliğin³⁴ insani boyutunu oluşturan analık şefkati altında sergilediği onlarca kudreti ve işlevi içinde, İsis'in Meryem'e uyarlanan belki de en önemli karakterleri; saflığıyla ve iffetiyle her an Oğul'un ve Baba'nın huzurunda bulunması, kendisine inananları için dua ederek affını veya kurtuluşunu sağlaması, kendisine tapanları kusursuzluğuyla ve yüceliğiyle Oğul ile ve Baba ile barıştırmasıdır. Meryem gibi İsis³⁵ de, analık şefkatiyle kolay affeden ve merhametiyle de kendisine tapan herkesi kucaklayan evrensel ana olduğu için, üçlü birlik çatısında tapılan Tanrı ailesi içinde ilk yalvarılan merci ya da Tanrı katı olmuştur.

34 Dr.Draper demektedir ki: 'Otuzlu asırlarda Mısırlılar, birde üç olan Tanrı imanına çok aşınaydılar. Bu dönemlerde, üçlü Tanrıya bir kente rastlamak mümkün değildi. O sıralar çok revaçta olan Amum-Maut-Khonso üçlü birlik ilahları gitmiş; yerlerini Osiris-İsis-Horus almıştır. (Zihniyet Gelişimi cilt 1 sayfa 191) Yine Dr.İnman, Hıristiyanlığın temelini oluşturan teslis imanının, gerçekte Mısır kökenli olduğunu doğrulamaktadır. 'Hıristiyanlığın teslis imanı, hiç bir kuşkuyla yer bırakmayacak bir tarzda, Mısır kökenlidir. Ayrıca Hıristiyanlığın gök ve cehennem tasvirleri, kötü ruhlar (cin, şeytan vs..) ve yüce melek gibi algılamaları, melekler ve üstün ruhların yanında şehitler ve azizlerin karşı konulamayan müdahaleleri, bakire anaların merhamet dolu kurtarışları, üçlü birliği oluşturan bu Tanrı grubunun altında kalan insan-Tanrıların şefaahat (aracılık) kudretleri algılayışı; kesin olarak, pagan inancının devamından başkaca bir anlamı taşımamaktadır. Putperest iman, ruhani arenaya kattığı bu savaşçı figürleri ve insan-Tanrı şefaahatçi kurtarıcıları içeriğinde, günümüz modern dinlerinin büyük ölçüde bozulmasına ve saçmalıkları gerçek kılmasına neden olmuştur.' Horus'la benzer olmak üzere Eski Ahit'te iki hikaye bulunmaktadır. Annesi tarafından kundğına sarılmış halde sazlıklar arasında bataklığa terk edilerek gizlenen Horus, hiç kuşkusuz yine bataklık üzerinde yüzdürülerek yine annesi tarafından saklanan Musa esatiri olarak tekrar edilmiştir. Horus öldüğünde ana İsis acılara boğulmuş ve Ra'ya (Güneşe) yalvarmış, böylece Horus tekrar yaşama kavuşmuş ve ölümden dirilerek ölüm üzerinde zafer kazanmıştır. Ra, göğün tam ortasında nurla donatılmış aydınlık saçan gemisi durmuş, Toth gönderilmiş, tılsımlı sözler aktarılmış, Ay'ı temsilen İsis böylece Horus'u yaşama kavuşturmuştur. İsis'in duasıyla Güneş'in ve Ay'ın gökte durması, Yeşu tarafından Güneş'in ve Ay'ın gökte bir süre için hareketsiz kalmasını sağlayan dua esatirini anımsatmaktadır. Bakire Meryem'i Tanrılaştırmanın kökeni, dolayısıyla da ona dua ederek ve yalvararak tapmanın il örneği, İsis tapınmasıdır. Bakire ile bebeğine beslenen aşırı saygı ve aşırı sevgi, İsis ve Horus isimleri yerine geçen Meryem ve İsa ile bütün dokunaklılığıyla devam ettirilmiştir. Hıristiyanlıktaki putperestliği gözler önüne sererken Dr. Draper, şunları söylemektedir: 'Mısır geleneğine uygun bir şekilde oluşturulan teslis imanı, yalnızca, yeni bir isim altında İsis'e beslenen sevgi ve ululamayı yenilemekle kalmamış; fakat bundan daha çok, her tasvirin Meryem ve İsa'sına uyarlanmasıyla yarım ay yeniden ortaya konmuştur. Kollarında bebeği Horus ile birlikte tasvir edilen resimleri ve heykelleri, Baltık kıyılarında örneklerine bolca rastlanılan İsa ve Meryemine dönüşmüştür. Osiris'in ve İsis'in isimleri ve tasvirleri unutulmuş, ancak, bunların yerini Meryem ve İsa'sı almıştır.'" (Remsburg 2007; 292)

35 "Mısır'ın yaşam, bereket ve koruyucu Tanrıçası İsis'in eşi Osiris'in ölümü ve yeniden doğumu üzerine biçimlenen gizem dini, Roma'ya M.Ö. 1.yüzyılın ilk yarısında girdi ve özellikle köleler azatlılar arasında büyük bir taraftar topladı. M.Ö. 58 yılında Capitolium'da Tanrıçaya adanmış heykeller ve tapınaklar yükseldi. Aynı yılın Ocak ayında consul Gabinius, dinsel bir kurban töreni düzenlediği bir sırada, consulün İsis adına hiç bir şey yapmadığını öne süren bir takım taraftarları bu törene müdahale etti. Bunun üzerine İsis'in tapınakları Senatus tarafından yıkıldı. Ama Tanrıçanın dinini kabul edenler yılmadılar ve tapınaklarını yeniden onardılar. Clodius'un ve yandaşlarının Roma'da etkin olduğu dönemde oldukça yayılan İsis dini taraftarları, devletin resmi olarak benimsediği Cybele'nin (Kıbele'nin) Roma'daki egemenliğine son vermek ve yerine İsis'i geçirmek

Sonuç

Mısır mitolojisinde Tanrısal gücü söz ile ifade edilmiş, diğer bir deyişle Tanrıların sözü ile ölümler dirilmiş, yaşam gerçek olmuş, kainat yaratılmış, tahtaya çakılan çivi misali yer üstüne de dağlar çakılmış ve kumaş desene işlenen motifler gibi göğe yıldızlar döşenmiştir. Diğer taraftan, Mısır mitolojisi reenkarnasyon felsefesi üzerine kurulur. Mısır mitolojisinin Tanrısal figürleri de, üçü bir ve aynı olan Tanrı imgelerine ya da teslis inancına dayanmaktadır. Sinoptik İncillerden farklı bir üslup ve içerikte yazılmış olan Yuhanna İncili'nde de, reenkarnasyon imanına dayalı olarak kutsal ruh Meryem ile özdeşleştirilmiş, tıpkı Mısır mitolojisinde olduğu gibi Tanrı söz ile bir tutulmuş, söz ete ve kemiğe bürünmüş ve insanda ses bularak haykırmış, bütün bu ruhani dönüşümlerin rahminde de Meryem Ana giderek daha fazla başrolü oynamıştır. Hatta sadece şefkat ve iffetiyle değil, eğer Meryem Tanrısal bir öze sahip olmasaydı rahminin bir ürünü olarak Tanrıyı yani İsa'yı doğuramazdı ve Tanrı da bu bakire hamilelik sayesinde kendisini İsa da gösteremezdi vs., tarzında dogmadan dogmalar türetilerek vahiyssel anlamda da Meryem; insana yakınlığı nedeniyle üçlü Tanrı içinde ilk sırayı almış, merhametiyle kendinin üstünde ya da insana mesafesi bakımından sonrasında gelen Tanrı İsa ve Tanrı Baba'ya tapınaklarda ve gönüllerde yer bırakmamıştır.

Meryem'in ismi ve tüm Tanrısal kudretleri, aslında, İsis'e aittir. Tıpkı İsa'ya uyarlanan Osiris'in tapınanlarının günahlarının affı uğruna kendini Tanrı Ra'ya sunması ve katline razı olması gibi, İsis'in ismi ve niteliklerinin yanında söylenceleri ve halleri de olduğu gibi Meryem'e kopyalanmıştır. Ayrıca, Osiris-İsis-Horus ile olan tüm mitolojik söylenceler, farklı isimler altında olsa da, olduğu gibi İncillere aktarılmıştır. Evladının ölümünü gören acılı anne İsis'in tüm özelliklerini çarmıhtaki İsa'nın annesi olarak Meryem tekrar canlandırmıştır. Bir senaryo yazılmıştır. Mitoloji ve felsefeyi çok iyi bilen bu senaristler tarafından yazılmış her sözde ve her olayda, onlarca asırlık ölmüş nesillerin ruhu sayılan mitolojik figürler İncillerde yeniden nefes bulmuştur. Ancak bu senaryoda her şey teke indirgenmiştir. Tanrıların anası Tanrı anasına dönüşmüştür, Tanrı çocukları Tanrının tek ve biricik oğlu İsa'ya indirgenmiştir, mitolojideki figürler ve canlandırdıkları olaylar en ince ayrıntısıyla fakat felsefi ve mantiki bir tutarlılık ve uyum içerisinde İncillerde yeniden sahne almıştır. Böylece Meryem, Kudüs'ten yola çıkarılmış, Roma-Yunan mitolojisinde Tanrı analarının merkezi sayılan ve Artemis ile İsis tapınaklarının yükseldiği Efese getirilmiştir. Antik dünyanın yedi büyük harikasından

---

istiyorlardı; resmi onay almadıkları için, özel küçük tapınaklar inşa ederek Tanrıçaya tapıyorlardı. Senatus M.Ö. 50 yılında bu küçük tapınaklarını yeniden yıktı. Ancak, bu yasaklamaların hiç biri, şefkat dağıtımına inanılan Tanrıçanın taraftarlarını yıldırmadı ve gittikçe büyüyen bir halk grubuyla Romada etkin olmayı sürdürdüler." (Dürüşken 2000; 126)

biri olan Efes'teki Artemis tapınağının hemen yakınında bir Roma kalıntısı bulunmuş, son derece mütevazı olan bu evde Meryem ikamet ettirilmiştir. Tanrıçalar adına yapılmış bu kadar görkemli mimarilerin veya tapınakların arasında, Meryem'in Tanrılığının daha muhteşem olmasını sağlamak için, uykuya daldığı bir sırada Meryem semaya çıkarılmış, oğul ve baba seviyesinde Tanrısallaştırılmıştır. Böylece günahsız hali nedeniyle doğum acısı çekmemiş olan Meryem, Tanrısallaştığını kanıtlayan bakire doğumu nedeniyle de ölüm acısını da hiç hissetmemiştir. Meryem'in, tıpkı uykuda olduğu bir sırada göğe çıkarak ölen İsis gibi ölmüş olması, Mısır mitolojisinin Meryem miti üzerindeki etkisini kanıtlamaktadır.

Yaşadığının ve Efes'e geldiğinin tek delili olan İnciller dahi, Meryem'in İsa'nın yanında yer almadığını ve İsa'nın yoluna karşı olduğunu belgeleyen imalarla doludur. Vahiy kaynağı dışında gerçekten yaşamış olduğu hakkında en küçük bir delil dahi bulunamayan Meryem'in, Yuhanna İncili'ndeki sadece bir ifadeye dayanarak Kudüs'ten Efes'e geldiğine ve burada yaşayıp semaya çıktığına dair hiç bir kanıt ulaşılamamıştır. Tıpkı mitolojik Tanrı anaları gibi Meryem'in de gerçekten yaşamamış olması çok muhtemeldir. Aslında Meryem'in yaşayıp yaşamadığının bu kadar önemi yoktur. Önemli olan Roma ve Yunan mitolojisinde öne çıkan Tanrıça figürlerinin tamamının Meryem'in Tanrı analığı ve şefkatli aracılığı tarafından yıkılmış olmasıdır. Tanrılara ait ikon ve kabartmalardaki bu tahribatın, gönüllerde ve zihinlerde de yıkımla sonuçlanabilmesi için; iffetli ve saf olan ya da günahsız ve lekesiz olan Meryem'in bu mitolojik Tanrıçaların isim ve söylenceleri de dahil olmak üzere tüm nitelik ile meziyetlerini çalarak kendisine ait kılması, bu Tanrıçalara özgü kılınan tapınmalarının ilga edilerek yalnızca Meryem'e tapılması yeterli ve kaçınılmaz olmaktadır. Böylece tek Tanrının üçlü sülüeti ortaya çıkmış, tek babanın yanında tek oğul ve tek an³⁶a benimsenmiş, ancak Meryem'den babaya ve oğula hiç bir şey kalmamıştır.

36 "Seni Mısır'dan köle olduğun ülkeden çıkararak Tanrının Yahve Benim, Benden başka Tanrının olmayacak, Tanrının Yahve'nin adını boş yere ağzına almayacaksın, çünkü Yahve adını boş yere ağzına alanları cezasız kalmayacaktır, İsraililer'e de ki beni size atalarımız İbrahim'in, İshak'ın, Yakup'un Tanrısı Yahve gönderdi, sonsuza dek adım bu olacak." (Çıkış 3: 15-16)

Kaynakça

- Alaharasan A.J. (2006). *Home of the Assumption: Reconstructing Mary's Life in Ephesus, Massachusetts*.
- Albright W.F. (1971). *Yahweh and the Gods of Canaan: A Historical Analysis of Two Contrasting Faiths*, New York.
- Anonim (2004). *Kutsal Kitap Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, İstanbul.
- Brown R.E. (1978). *Mary in the New Testament*, London.
- Budge E.A.W. (2001). *Legends of Our Lady Mary The Perpetual Virgin*.
- Dürüşken Ç. (2000). *Antik Çağda Yaşamın ve Ölümün Bilinmezine Yolculuk: Roma'nın Gizem Dinleri*, İstanbul.
- Foss C. (1981). *Ephesus After Antiquity: A Late Antique, Byzantine, Turkish City*, London.
- Garland A.C. (2007). *A Testimony of Jesus Crist*, New York.
- Kingsley R.G. (1964). *The Mystical Doctrine of Apostle John*, New York.
- Losch R.R. (2005). *The Uttermost Part of the Earth: A Guide you Places in the Bible*, Michigan.
- Massey G. (1907). *Ancient Egypt: The Light of the World Vol.2*, London.
- Massey G. (1941). *The Jesus Legend Traced in Egypt for ten thousand years*, New York.
- McCabe E.A. (2008) *An Examination of the Isis Cult with Preliminary Exploration into New Testament Studies*, Plymouth.
- Miegge G. (1955). *The Virgin Mary: The Roman Catholic Marian Doctrine*, Philadelphia.
- Murdock D.M. (2009). *The Horus-Jesus Connection*, Venice.
- Peltoma L.M. (2003). *Studia Patristica Vol. XL*, Oxford .
- Plutark (2006). *İsis ve Osiris*, İstanbul.
- Remler P. (2010). *Egyptian Mythology A to Z*, New York.

Remsberg J.E. (2007). *The Christ Myth*, London.

Shoemaker S.J. (2006). *The Ancient Traditions of the Virgin Mary's Dormition and Assumption*, Oxford.

Steiner R. (2003). *İsis Mary Sophia: Her Mission and Ours*, New York.

Yıldırım M.H. (2010). *Yahudi ve Hıristyan Kaynaklarında Tanrı İmgesi*, İstanbul.

Walford E., (1962). *The Ecclesiastical History of Evagrius: A History of the Church from AD 431 to AD 594*, London.

Weigall A. (2002). *Pavlus Hıristiyanlığına Dair Bilimsel Bir Eleştiri: Hıristiyanlığımızdaki Putperestlik*, İstanbul.

Wickwire D. (1999). *Yahudi, Hıristiyan ve İslâm Kaynaklarına göre Kutsal Kitab'ın Değişmezliği*, İstanbul.